

Teresa Stenroth-Nyman

Romanien onnistuneet opinto- ja työelämäpolut

Opinnäytetyö

Kevät 2019

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Tutkinto-ohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Tekijä: Teresa Stenroth-Nyman

Työn nimi: Romanien onnistuneet opinto- ja työelämäpolut.

Ohjaaja: Mirva Siltakorpi

Vuosi: 2019

Sivumäärä: 60

Liitteiden lukumäärä:3

Opinnäytetyön tarkoituksena on esitellä eteläpohjalaisten romanien onnistuneita opinto- ja työelämäpolkuja. Tarkoituksena on selvittää, millaisia ne ovat olleet sekä miten polkuja on tuettu.

Teoriaosuudessa käsitellään opinnäytetyön kannalta tärkeitä aiheita. Niitä ovat koulutus, opintojen tukeminen ja romanit. Näiden pääteemojen sisään mahtuu koulujärjestelmän läpikäynti, koulussa toteutettavan sosiaalityön käsittelyä sekä Suomen romanien tapakulttuurin erityispiirteet sekä heidän historian vaiheensa. Kulttuurista käsitellään ne piirteet, joilla näen olevan merkitystä sosiaalialalla työskentelyn näkökulmasta.

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Sen aineisto kerättiin teema-haastatteluin. Tutkimukseen osallistujat ovat eteläpohjalaisia 25–35 -vuotiaita roma-neita, joilla on oma kokemus onnistuneesta opinto- ja työelämäpolusta.

Keskeisimpiä johtopäätöksiä on, että jokaisen polkua oli tuettu romaniyhteisön sisällä. Peruskouluaikana vanhempien tuki korostui ja ammattiopintoihin siirtyessä vertaistuki muilta opinto- ja työelämäpolullaan onnistuneilta romaneilta oli tärkeää ja lisäsi uskoa omaan onnistumiseen. Kouluympäristössä esiintyi haasteita, esimerkiksi koulukiusaamista. Tähän saatu ulkopuolinen tuki ja apu koettiin riittämättömäksi. Työelämään sijoittumisen avain oli selkeästi opintojen aikaiset työharjoittelut, joissa sai osoittaa oman osaamisensa ja voittaa luottamuksen työyhteisöltä. Paik-kojen löytymisessä oli haasteita romanitaustan vuoksi. Työelämään sijoittumisen jälkeen työntekijöiden romanitausta ja sen mukana tulevat ominaisuudet, kuten vahvat sosiaaliset taidot, kuitenkin osoittautuivat positiiviseksi sekä toivotuksi työväli-neeksi työpaikoilla. Työntekijöiden monikulttuurinen osaaminen ja tietämys on ar-vostettua sekä kaivattua työpaikoilla.

Avainsanat: koulutus, romanit, kulttuuri, työelämä

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Services

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Author/s: Teresa Stenroth-Nyman

Title of thesis: A Prosperous Journey - From Studies to a Working Life of Romani People

Supervisor(s): Mirva Siltakorpi

Year:2019

Number of pages:60

Number of appendices:3

In my thesis, I made a presentation on a process of a successful transition, from studies to a working life of Southern Ostrobothnia Romani. My ambition is to do research on how to attain and support the aforementioned transition.

In a theory within my thesis, I cover subjects that hold importance in relation to my work. Those are the education, supported studies, the Romani people and their culture.

I used the qualitative research practice. The collected data is obtained via themed interviews. Participants are focused around 25–35 -years old Romani people who have had a successful experience with their transition.

I found that the most crucial conclusion with each participant is that their studies transpired with support from within the Romani community. Parental support is of greatest importance during the comprehensive schooling and whilst moving up to an educational school. During this time, the support coming from other successful Romani increases the participants' confidence in their own success. The school environment has its own challenges such as bullying. The essential key to a successful passage to a working life, is found in the periods of internship during the educational studies. However finding a company to work for is challenging for Romani. In working life being a Romani is viewed as beneficial due to obtaining a strong set of social skills, for example. Multicultural knowledge is also appreciated and desired for.

Keywords: education, Romani people, culture, working life

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	6
2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA JA TAVOITTEET.....	8
2.1 Tehtävien asettelu.....	9
2.2 Aiemmat aiheesta tehdyt tutkimukset.....	9
3 KOULUTUS.....	12
3.1 Varhaiskasvatus.....	12
3.2 Esikoulu.....	13
3.3 Peruskoulu.....	13
3.4 Lukio.....	14
3.5 Ammatillinen koulutus.....	15
3.6 Korkeakoulut.....	16
4 OPINTOJEN TUKI.....	18
4.1 Sosiaalityön määrittelyä.....	18
4.2 Sosiaalityötä koulussa.....	19
4.3 Työ- ja elinkeinopalvelut.....	22
5 SUOMEN ROMANIT.....	23
5.1 Romanien historia ja tulo Suomeen.....	23
5.2 Kohti koulutusta.....	24
6 KULTTUURIN ERITYISPIIRTEET.....	27
6.1 Tapakulttuuri.....	28
6.2 Puhtauskäsite.....	29
6.3 Pukeutuminen.....	29
6.4 Häveliäisyys.....	31
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	32
7.1 Laadullinen tutkimus.....	33
7.2 Tutkimusaineisto ja sen kerääminen.....	33
7.3 Aineiston analyysi.....	34

7.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	35
8 TUTKIMUSTULOKSET	37
8.1 Koulupolku ja sen tukeminen	37
8.2 Työelämän kokemukset	42
8.3 TE-palvelut.....	45
8.4 Yhteenveto.....	45
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	47
10POHDINTA	52
LÄHTEET	55
LIITTEET	60

1 JOHDANTO

Noin 500 vuotta sitten Suomeen saapui ihmisiä, jotka poikkesivat kantaväestöstä niin ulkoisesti kuin kieleltään. Vastaanotto ei ollut aina hyvä. Romanit elivät Suomessa irtolaisina lain suomien oikeuksien ulkopuolella ja heihin kohdistui erilaisia toimenpiteitä. Niitä olivat esimerkiksi koko kansan hävittäminen ja kulttuurin kitkeminen. Romanikansa kuitenkin selvisi noista ajoista. Romaneille oli ajan mittaan syntynyt ystävyysuhteita suomalaisiin, joiden luona he saivat viettää öitä ja saivat ruokaa työtä vastaan. Romanit olivat tunnettuja kädentaidoistaan, kaupankäynnistä ja eläintenhoitotaidoista. Romanit palvelivat myös rintamalla muiden mukana hankkimassa Suomelle itsenäisyyttä. Teollistuminen ja maaseudun tyhjentyminen hankaloittivat romaneiden elämää entisestään.

Nykyisin ymmärrämme koulutuksen olevan avain asemassa hyvinvoivan yhteiskunnan ylläpitämiseen. Romaneille tuo tie koulutuksen ja työelämään on ollut kivinen. Aluksi koulunkäynnin mahdollisuudet olivat mitättömät kiertävän elämäntyylin vuoksi. 1960-luvun loppupuolelle tultaessa alkoivat asiat muuttua ja pysyviä asuntoja myös romaneille järjestyä. Paikalleen asettuminen loi uuden mahdollisuuden osallistua koulunkäyntiin. (Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa 2008, 13.) Kehityskulku on kuitenkin ollut hidasta, joka on monen asian summa. Pitkään harjoitettu sulauttamispolitiikka, syrjintä ja huonot asenteet romaneita kohtaan elävät tiukassa. Syrjintä ja eriarvoisuus on totta romaneiden arjessa edelleen. (Helsingin uutiset 2018.) Nyt elämme aikaa, jolloin kodin ja koulun yhteistyö toimii ja romanit ovat entistä enemmän valveutuneet koulutuksen tärkeydestä. Peruskoulun suorittaneiden määrä on noussut paljon viime vuosikymmeninä ja jatko-opiskeluihin hakeutuneiden määrä kasvaa. Romanit itse ovat aktivoituneet ajamaan omia asioitaan ja asemaansa yhteiskunnassa, jota edelleen varjostaa syrjinnän ikävät puolet. (Rajala & Blomerus 2015, 7–9.)

Opinnäytetyöni käsittelee romaneiden onnistuneita opinto- ja työelämäpolkuja. Olen itse etniseltä taustaltani romani, ja aihe opinnäytetyöhön syntyi omien kokemusten pohtimisen kautta. Tämän työn toteuttaminen on minulle henkilökohtaisesti tärkeää, ja haluan olla osaltani ajamassa minulle rakkaan romanikansan asioita parempaan

suuntaan yhteiskunnassamme. Jos pystyn tekemään jotain yhdenvertaisuuden edistämiseksi, niin tahdon sen tehdä. Haluan myös tuoda esille sitä potentiaalia, joka romaneissa on. Mielestäni se tulisi entistä paremmin ottaa käyttöön ja hyödyntää niin yhteiskunnassa kuin yksilöiden omassa elämässäänkin. Opinnäytetyöhön halusin tuoda vahvasti positiivisen lähestymistavan. Opinnäytetyön tarkoituksena on toimia kannustajana sekä rohkaisijana romaneille sekä tukea tulevaisuudessa opintoihin ja työelämään pyrkimistä. Toiveena on myös, että lukijalle opinnäytetyössä esitellyt kokemukset avaavat uutta näkökulmaa keskusteluun ja mahdollisesti työskentelyyn romaneiden koulutuksen ja työllisyyden parissa.

Opinnäytetyö rakentuu teoriaosuudesta, jossa käsitellään koulutusta, sosiaalityötä, romaneita Suomessa sekä heidän kulttuurinsa erityispiirteitä. Opinnäytetyön tutkimusaineisto on koottu teemahaastatteluin. Tutkimukseen osallistui 5 haastateltavaa romania, joilla takanaan on onnistunut opinto- ja työelämäpolku. Aineistolle on toteutettu sisällönanalyysi, ja tulokset tuotu esiin teemoittain. Tutkimuksella on pyritty selvittämään, millaisia nuo polut ovat olleet ja miten niitä on tuettu. Tarkastelen siis tekijöitä, jotka mahdollisesti johtavat romaneiden onnistuneeseen polkuun.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA JA TAVOITTEET

Tällä hetkellä on käynnissä mielenkiintoisia asioita romanikulttuurin ja yhteiskunnan näkökulmasta. Vuonna 2018 Terveiden ja hyvinvoinnin laitos eli THL on toteuttanut romaneiden hyvinvointitutkimus ROOSAn. ROOSA oli valtakunnallinen hanke, jonka tarkoituksena oli kerätä tietoa romaniväestön hyvinvoinnista, terveydestä, toiminta- ja työkyvystä sekä palvelujen käytöstä. Tutkimuksen avulla on tarkoitus edistää Suomen romaneiden hyvinvointia ja osallisuutta yhteiskunnassa. Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan professorina työskentelevä Heikki Hiilamo (2019), nostaa tutkimuksen aineiston merkittäväksi viestin tuojaksi, miten hyvinvointipolitiikka näyttäytyy romaneiden elämän eri osa-alueilla. Erityisen huolissaan hän on romaneiden työllistymisen vaikeuksista.

Romaneiden opiskelun ja työelämään pääsyn edistämiseksi tehdään nyt paljon työtä, joka on saanut myös medianäkyvyyttä. ROOSA oli osa Nevo Tiija -hanketta, jota koordinoi Diakonia-ammattikorkeakoulu. Työryhmä on ollut aktiivinen sosiaalisessa mediassa projektinsa puitteissa ja tiedottaminen on onnistunut monessa eri kanavassa. Työryhmä on toteuttanut videoesittelyjä, jotka ovat nähtävissä YouTube:ssa. Televisiohaastattelut löytyvät Yleisradion eli Ylen arkistoista. Työryhmällä on käytössä lisäksi Facebook-sivut sekä blogi. Tämä aktiivisuus ja asioiden esilläolo tekee myös opinnäytetyöni aiheesta ajankohtaisen. Suurin osa romaneihin kohdistuvista merkittävistä hankkeista toimii aktiivisimmin Etelä-Suomen alueella. Tämän vuoksi halusin rajata tutkimuksen Etelä-Pohjanmaalle.

Valtakunnallisesti romaneiden asioihin pyritään vaikuttamaan uusimman romanipoliittisen ohjelman 2018–2022 suuntaviivauksin, jotka tähtäävät hyvinvoinnin edistämistyöhön, sekä korostavat romanien omien toimintavalmiuksien kehittämistä ja osallisuutta. (Weiste-Paakkanen ym. 2018, 11.)

Romaneiden työllisyyttä ja työmarkkinoille sijoittumista ei ole tutkittu kovin paljon. Suurin haaste tutkimuksien toteuttamiselle on henkilötietolain (L. 22.4.1999/523, 11§) luomat puitteet. Sen mukaan Suomessa ei saa tilastoida henkilöitä etnisin perustein. Se vaikuttaa jopa niinkin olennaiseen tietoon kuin romaniväestön kokoon.

Tiedot perustuvat arvioihin eikä aukottomaan faktatietoon. (Syrjä & Valtakari 2008, 10.) Henkilötietolaki määrittelee arkaluonteiset tiedot, joiden mukaan ei henkilöitä saa tilastoida. Etnisyys on yksi näistä määritelmistä.

2.1 Tehtävien asettelu

Opinnäytetyöni tarkoituksena on kuvata romaneiden onnistuneita opinto- ja työelämäpolkuja. Tavoitteena on, että tutkimus toimisi kannustajana romaneille heidän miettiessään tulevia opintoja ja mahdollisuuksia työelämäänsä pyrkiessä. Toisena tavoitteena on selvittää, millainen tuki on auttanut opintoihin ja työelämään sijoittumisessa. Kiinnitän myös huomiota siihen, millainen rooli sosiaalityöllä on ollut, jotta työskentelyyn voitaisiin entisestään panostaa. Tutkimus on laadullinen ja aineisto on kerätty yksilöteemahaastatteluin.

Opinnäytetyön tutkimuksella haetaan vastausta kysymyksiin:

Millaisia onnistuneita opinto- ja työelämäpolkuja romaneilla on?

Miten opinto- ja työelämäpolkua on tuettu?

2.2 Aiemmat aiheesta tehdyt tutkimukset

Oman näkemykseni ja monien muiden romaneiden mukaan asuinalue vaikuttaa hyvin vahvasti siihen, millä tavoin romanikulttuuria toteutetaan ja arvomaailmaan. Aiempiin romaneita käsitteleviin tutkimuksiin tutustuessani esiin nousi myös asuinpaikan vaikutus käytäntöihin ja kokemuksiin. Tämä puolestaan on suorassa yhteydessä suhtautumisessa koulutukseen ja kaikkeen ympärillä olevaan. (Pietilä & Siekkinen 2018, 9.) Vaikutus on helppo huomata myös itse romanikulttuurin keskellä eläessä.

Ympäristöministeriön raportissa romaneiden yhdenvertaisuudesta ja asumisesta on nostettu myös esille romaniyhteisöjen heterogeenisuus. Romanit ovat väestöryhmä, joiden tapakulttuurissa on samankaltaisuutta, mutta jotka eivät silti ole yhtenäinen ryhmä. Romanisukujen ja yhteisöjen kesken on eroavaisuuksia sosioekonomisessa

asemassa, tapakulttuurissa kuin romani-identiteetissä. Valtakulttuuriin integroitumisessa on myös eroja romaniyhteisön sisällä. Tätä aihetta on pohtinut mm. Hannele Syrjä tutkimuksissaan. (Törmä, Huotari & Tuokkola 2012, 8.)

Opetushallitus on vuonna 2015 toteuttanut kyselyn aikuisille romaneille ja koonnut katsauksen koulutustaustoihin. Tutkimukseen on toteutettu kysely myös oppilaitoksille, joissa romaneita on oppilaitoksissa. Tässä opinnäytetyössä on käytetty lähteenä myös tätä selvitystä. Katsaus on toteutettu osana vuonna 2009 saatua romanipoliittista ohjelmaa. Ohjelman tavoitteena oli edistää romaneiden osallisuutta ja yhdenvertaisuutta. Kyselyyn osallistuneita oli kuudesta eri ikäluokasta. Tutkimuksen tuloksissa käy myös ilmi positiivinen suunta romaneiden koulutustilanteesta. Tutkimuksesta selviää, että oppivelvollisuuden suorittaneiden määrä oli 60 vuoden aikana noussut 25 prosentista yli 80 prosenttiin. On valitettavaa, että edelleen on niitä romaneita, jotka eivät saa päättötodistusta. Tutkimus mainitsee myös 1970-luvun asuntopolitiikan muutoksen merkityksen romanien opiskelun mahdollistajana, mutta toteaa esimerkiksi syrjinnän hankaloittaneen asioita. Esiin nostetaan 1990-luku varsin merkityksellisenä. Mainitaan, että tuolloin koulu monimuotoistui kulttuurisesti ja se helpotti myös romaniopiskelijoiden koulussa oloa. (Rajala & Blomerus 2015, 87.)

Romaneilla koulutuspolun katkaisija on usein varhainen perheen perustaminen. Edellä mainitussa tutkimuksessa kuitenkin nostetaan esiin positiivisena monien romaninuorten kiinnostus aikuisiässä suoritettaviin opintoihin. Lisäksi usea ilman päättötodistusta jäänyt olisi halukas suorittamaan oppivelvollisuuden loppuun. Oppilaitosten vastausten mukaan romaneiden opiskelu keskeytyy hieman useammin kuin tavallisesti. Oppilaitoksen edustajat arvelevat sen johtuvan osaksi heikoista opiskeluvalmiuksista sekä motivaation puutteesta. (Rajala & Blomerus 2015, 87.)

Muita koulutuspolun katkeamisen syitä arvellaan olevan itseluottamuksen puute ja näköalattomuus. Tämä näkemys on noussut pitkään romanityötä tehneiltä ammattilaisilta. He arvioivat, että kysymys on usein ulkopuolisuuden kokemuksista, huono-osaisuudesta tai tuen puutteesta. Tutkimustulokset tukevat tätä näkemystä. (Perho 2018, 57.)

Romaneiden kouluttautumisen edistämiseksi työskennellään myös kansainvälisesti. Tällaisia tahoja ovat mm. REF eli Roma Education Fund. Järjestön kautta toimii rahasto, jolla pyritään ehkäisemään mm. opintojen keskeyttämiä. Romaniopiskelijoita autetaan esimerkiksi opiskelumateriaalin hankinnoissa, ohjataan sekä tehdään töitä yhteistyön edistämiseksi. (REF, [viitattu 18.1.2019].)

Tšetanes naal- koulutuspoluilla -hankkeessa tuetaan Suomen romanien koulutuspolkuja. Tampereen kaupunki on ollut osana hankkeen toteuttamista tamperelaisten romaninuorten parissa. Tulokset ovat olleet todella positiivisia. Jokainen 9. luokan romanioppilas sai vuonna 2018 päättötodistuksen. Jokainen myös haki toisen asteen koulutukseen tai työelämään. Poissaoloja saatiin myös vähennettyä huomattavasti. Romaninuria on pyritty tukemaan hankkeessa yksilöllisesti ja tiiviisti. Tampereella hanketta nuorten parissa on toteutettu kahden työntekijän toimesta, joista toinen on romanitaustainen. Toimintamalli on tarkoitus vakiinnuttaa kaupungin palveluihin. (ePressi 2018.)

Mertsii Ärling (2018) on tehnyt ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyön aiheesta, joka käsittelee romanien kouluttautumista ja työllistymistä. Opinnäytetyö on tuotettu osana Nevo Tiija -hanketta. Opinnäytetyö kuvaa Tuumasta töihin -koulutusmallin kehittämistyön, jonka avulla on tarkoitus edesauttaa vaikeasti työllistyvien pääsyä työelämään. Kyseessä on kirjallisuuskatsaus, jonka lisäksi Ärling on käyttänyt romaneihin kohdistuvien hankkeiden loppuraportteja. Pohdinnassaan hän toteaa, että vaikka romanilla olisi hyväkin koulutus, on työelämään sijoittuminen haasteellista. Hän näkee uuden mallin kehittämisen onnistuneena ja tarvittavana työvälineenä, jonka todellista vaikuttavuutta päästään arvioimaan vasta, kun sitä on sovellettu käytäntöön.

3 KOULUTUS

Opinnäytetyö käsittelee osaksi opintoja, joten on aiheellista tarkastella koulujärjestelmää. Tarkasteluun on liitetty mukaan myös varhaiskasvatus. Suomen ensimmäisen koulun kerrotaan perustetun vuonna 1856. Perustajaksi mainitaan Johan Reinhold Munck ja paikkakunnaksi Erkylä, Hausjärvellä. (Hausjärven kunta, [viitattu: 7.5.2018].) Noista ajoista on tultu pitkä matka eteenpäin ja seuraava luku kuvaa nykyistä opintopolkua Suomessa. Tämän työn lopussa on havainnollistettu koulujärjestelmää kaavion avulla (LIITE1). Siitä on nähtävissä myös erilaisia opintoväyliä työelämään.

3.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatusta toteutetaan lasten päivähoitopaikassa. Niitä voivat olla päiväkodit, perhepäivähoito sekä erilaiset kerhot. Varhaiskasvatuksen tarkoituksena on tukea lapsen oppimista, kasvua ja kehitystä sekä koko lapsen hyvinvointia. Varhaiskasvatukselle ominaista on suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostama pedagogiikka. Toisin kuin esiopetus, varhaiskasvatus on vanhempien päätöksen varassa. Se ei siis ole pakollista. Jos kuitenkin vanhemmat haluavat lapsensa osallistuvan varhaiskasvatukseen, sitä toteutetaan jokaiselle lapselle laaditun henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman ohjaamana. (Opetushallitus f, [viitattu 7.5.2018].)

Romanilapset osallistuvat varhaiskasvatukseen pääväestönlapsia harvemmin. Syitä tähän löytyy kulttuurille ominaisista arvoista, mutta myös käytännöstä. Romanikulttuurissa naiselle on hyvin tärkeää hoitaa koti ja lapset hyvin. Lasten kotona hoitaminen koetaan myös kunnia-asiaksi. Toisena syynä kotihoidolle usein on vähintään toisen vanhemman työttömyys. Päivähoitoon osallistuminen on kuitenkin yleistymässä, vanhempien mennessä opiskelemaan tai päästessä työelämään. (Romano Missio, Reppu- ja romanilapsi projekti, [viitattu 18.9.2018].)

Nissinen ja Nurminen (2010, 30-31) ovat opinnäytetyössään selvittäneet varhaiskasvatuksen ammattilaisten näkökulmia romanikulttuurin huomioimisesta päivähoitossa. Tutkimustuloksista ilmenee, että työntekijät ovat kuvanneet vuorovaikutusta romanilasten vanhempien kanssa paremmaksi ja läheisemmäksi kuin valtaväestöön kuuluvien vanhempien kanssa. Romanivanhemmat ovat aktiivisempia kysymään lastensa päivänkulusta. Tutkijat arvelevat, että kulttuurille ominainen suojelevaisuus lapsia kohtaan voi osaksi vaikuttaa tähän.

3.2 Esikoulu

Esikoulu on pääasiassa kuusivuotiaille järjestettyä maksutonta opetusta. Se ei ole vapaaehtoista vaan kuuluu oppivelvollisuuteen ja kuntien tulee järjestää esikoulu paikka jokaiselle lapselle. Sen on tarkoitus nimensä mukaisesti valmistaa lasta koulunkäyntiin. Oppimiseen pyritään vielä paljon leikin kautta. Esi-kouluaikana on tarkoitus myös pyrkiä koulun ja vanhempien väliseen yhteistyöhön. Opiskeluvaiheiden kasvattamisen lisäksi, esikoulussa havainnoidaan mahdollisia kehityksen ja oppimisen haasteita. Esiopetuksen laajuus on vähintään 700 tuntia. Keskimäärin siis 4 tuntia päivässä. Päivän pituus ei saa kuitenkaan ylittää 5 tuntia. Esikoululaisten kanssa toimii koulutettuja aikuisia. Päävastuu on opettajalla, joka on koulutukseltaan joko luokanopettaja tai lastentarhanopettaja. (Opetushallitus c, [viitattu 20.4.2018].)

Romanilapsista valtaosa osallistuu esiopetukseen. Osallistumisprosentti on kuitenkin vähäisempi kuin pääväestön lapsilla, joiden osallistumisprosentti on liki 100. Tilanne on kuitenkin parantunut huomattavasti. 2000-luvun alussa romanilasten osallistuminen oli hyvin vähäistä. (Rajala ym. 2011, 75.)

3.3 Peruskoulu

Oppivelvollisuus edellyttää Suomessa vakituisesti asuvilta lapsilta osallistumista opetukseen. Oppivelvollisuus alkaa pääasiassa 7-vuotiaana ja jatkuu 10 vuotta. Huoltajan vastuuseen kuuluu huolehtia oppivelvollisuuden täyttymisestä. Sen lai-

minlyönnistä voi seurata sakkorangaistus. Suomessa ei kuitenkaan ole koulupakkoa, vaan oppivelvollisuus on mahdollista suorittaa muillakin tavoin. Eri syistä voidaan päätyä kotona tapahtuvaan opiskeluun. Tällöin materiaalihankinnat ja oppimäärän saavuttaminen ovat huoltajan vastuulla. Perusopetuslain (L 21.8.1998/628, 26§) mukaan oppivelvollisen asuinkunnan tulee valvoa oppivelvollisen edistymistä siinä tapauksessa, että tämä ei osallistu opetukseen. Tämä tapahtuu käytännössä usein siten, että tehtävään sovittu opettaja testaa lapsen oppimista. (Opetushallitus e, [viitattu 20.4.2018].)

Romaneiden keskuudessa peruskoulun suorittaneiden määrä on noussut runsaasti, 1970-luvun asuntopolitiikan muuttumisen jälkeen. Pysyvät kodit loivat mahdollisuuden koulunkäynnille. 60 vuoden aikana peruskoulun päättötodistuksen saaneiden määrä on noussut 25 prosentista yli 80 prosenttiin. (Rajala & Blomerus 2015, 87.)

Vuonna 2011 toteutetussa tutkimuksessa tehtiin kysely koulujen rehtoreille romanioppilaiden pärjäämisestä koulussa. Tuloksia verrattiin lukuvuoteen 2000-2001. Kehitys on ollut positiivista. Rehtorien arvioiden mukaan 70 prosentilla romanioppilasta koulu sujui erinomaisesti, hyvin tai tyydyttävästi. Huolta kuitenkin herätti loput 30 prosenttia, joiden menestys oli heikompa. (Rajala ym. 2011, 75-76.)

Romanioppilaille on edelleen haasteita, mutta koulunkäyntiä pyritään tukemaan erilaisin keinoin. Keinoina käytetään syrjinnän vastaista pedagogiikkaa. Opettajan rooli romanioppilaiden koulumenestyksessä on merkittävä. (Juuti 2015, 58-60.)

3.4 Lukio

Lukio ja ammatillinen koulutus ovat vaihtoehtoja peruskoulun jälkeen. Nämä eivät kuitenkaan ole pakollisia, kuten peruskoulun oppimäärän suorittaminen. Oppilaita kuitenkin ohjataan ja kannustetaan aktiivisesti hakeutumaan jatko-opintoihin. Lukion oppimäärä on laajuudeltaan 3 vuotta. Sitä voi joko lyhentää tai pidentää enintään neljään vuoteen. Lukio tähtää ylioppilastutkintoon, joka antaa yleisen kelpoisuuden hakeutua korkeakouluopintoihin. (Opetushallitus d, [viitattu 20.4.2018].)

Romanit hakeutuvat lukioon varsin harvoin. Osaksi syynä siihen uskotaan olevan pelko lukion vaativuudesta ja tieto, ettei lukio itsessään valmista ammattiin. Rajala

ja Blomerus (2015) ovat Opetushallituksen teettämässä tutkimuksessa selvittäneet, että 327 vastaajasta vain 25 henkilöä suorittanut lukiokoulutuksen tai ylioppilastutkinnon. Positiivista kuitenkin on, kun samassa selvityksessä nousee esille, että aikuisten lukiokoulutuksessa olevat romanit pärjäsivät keskimäärin hyvin verrattuna muihin opiskelijoihin.

Ylelle antamassaan haastattelussa romaniasiain neuvottelukunnan pääsihteeri Henna Huttu sosiaali- ja terveysministeriöstä toteaa, että lukion suosio kasvaa hietaasti. Kymmenen vuotta sitten lukion käyneet olivat tyttöjä, jotka suorittivat lukion pääasiassa aikuislukiona. Muutos myönteiseen suuntaan on kuitenkin tapahtunut ja romanipoikien määrä lukioissa kasvaa. (Yle uutiset 2018.)

3.5 Ammatillinen koulutus

Ammatillisia tutkintoja ovat perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkinnot. Opiskelija voi hankkia osaamista erilaisissa oppimisympäristöissä oppilaitoksessa, virtuaalisesti ja työpaikoilla. Työpaikoilla tapahtuvaa oppimista on oppisopimuskoulutus tai koulutussopimuksella tapahtuva opiskelu. Näissä opinnoissa hankittu ammattitaito osoitetaan käytännön työtehtävissä työpaikoilla. Näitä osaamisen toteen näyttämiä kutsutaan näytöiksi. Osaamisen arvioivat opettaja ja työelämän edustaja yhdessä. Suoritettu tutkinto antaa kelpoisuuden hakea korkeakouluopintoihin. (Opetushallitus b, [viitattu 20.4.2018].)

Ammatillinen koulutus on romaneille tutuin ja suosituin. Romaneita opiskelee useilla eri aloilla, ja he suoriutuvat opinnoissa samalla tavoin kuin opiskelijat keskimäärin. Usein romaniopiskelijoiden iät asettuvat 18-34 ikävuoden väliin. Haasteeksi ammatillisessa koulutuksessa muodostuu työharjoittelupaikkojen löytyminen. Sen on todettu olevan romaniopiskelijoille selvästi hankalampaa. Oppisopimuskoulutus olisi romaneille mielenkiintoinen ja suosittu opiskelumuoto, mutta se edellyttää työpaikkaa. Usein sen saanti muodostuu esteeksi opiskella oppisopimuksella. (Rajala & Blomerus 2015, 87–88.) Harjoittelupaikkojen saannin vaikeus, hanketyöntekijöiden mukaan, tulee usein vastaan jo peruskouluaikeisten TET-harjoittelujen kohdalla. Asia on siis todellinen suuri haaste. (Ärling 2018, 13.) ROOSA-tutkimuksen tulokset

puhuvat puolestaan myös karua kieltä. Niiden mukaan romaninuorten on vaikea työllistyä koulutettunakaan. (Lämsä ym. 2018, 140)

3.6 Korkeakoulut

Korkeakouluihin luetaan ammattikorkeakoulut ja yliopistot. Niihin haetaan sisään joko ammattitutkintotodistuksella tai ylioppilastodistuksella. Lisäksi näihin opintoihin järjestetään erillisiä pääsykokeita. Ammattikorkeakoulut ovat suuntautuneita työelämään ja siellä opiskellaan korkeaan ammattitaitoon tähtääviä opintoja. Suomessa ammattikorkeakouluja toimii 24. Näiden lisäksi löytyy Poliisiammattikorkeakoulu ja Ahvenanmaalla toimiva ammattikorkeakoulu. AMK-tutkintojen eli ammattikorkeakoulututkintojen laajuus on 180–270 opintopistettä. Kokopäiväopintoina ne kestävät 3–4,5 vuotta. Lisäksi on mahdollisuus opiskella ylempi ammattikorkeakoulututkinto, YAMK- tutkinto. Se on työelämälähtöinen toisen vaiheen korkeakoulututkinto, edellytyksenä on vähintään kolme vuotta alan työkokemusta ammattikorkeakoulututkinnon tai muun soveltuvan korkeakoulututkinnon suorittuaan. YAMK-tutkintoon johdettava koulutus kestää päätoimisina opintoina 1–1,5 vuotta ja sen laajuus opintopisteinä on 60–90. (Opetushallitus a, [viitattu 20.4.2018].)

Yliopistot ovat tieteellisiin tutkimuksiin keskittyneitä ja niihin perustuvaa ylintä opetusta toteuttavia. Suomessa on 14 yliopistoa. Sotilasalan korkea-asteen tutkintoja suoritetaan Maanpuolustuskorkeakoulussa, joka on puolustusministeriön hallinnonalaan kuuluva yliopisto. Yleensä opinnot ovat kaksiportaisia. Alempi-korkeakoulututkinto on laajuudeltaan pääasiassa 180 opintopistettä ja ylempi 120 opintopistettä, ajallisesti yleensä 3 vuotta ja 2 vuotta. Niin ammattikorkeakoulun kuin yliopistonkin opintoja voi suorittaa avoimessa korkeakoulussa. Opinnot ovat silloin maksullisia eikä koko tutkinnon suorittaminen ole mahdollista. (Opetushallitus g, [viitattu 20.4.2018].)

Korkeakouluopintoihin romaneita osallistuu vielä varsin vähän. Yhtenä syynä tähän voidaan katsoa olevan lukiokoulutuksen vähäisyys. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneista romaneista kaksi kolmasosaa on naisia. Helsingin yliopistossa on vuodesta 2012 voinut opiskella romanikieltä, ja tätä pidetään romaneiden keskuudessa merkittävänä asiana kielen säilymisen kannalta. (Rajala & Blomerus 2015, 66-67.)

Ylen uutisiin haastateltiin Itä-Suomen alueellisen romaniasiain neuvottelukunnan puheenjohtajaa, joka totesi myös romaneiden löytäneen ammatillisen koulutuksen, mutta lukio pitäisi nyt saada nostettua esiin ja sitä kautta yliopisto. (Yle uutiset 2014.)

Tsetanes Naal -projektissa kartoitettiin romaneiden ajatuksia korkeakouluopinnoista. Vastaajat olivat sitä mieltä, ettei heidän kykynsä ja osaamisensa riitä, mutta positiivisena huomiona oli kuitenkin, että koulutuksesta kiinnostuneita oli useita. (Perho 2018, 57–58.)

4 OPINTOJEN TUKI

Osana tätä opinnäytetyön tutkimusta on löytää romaneiden opinto- ja työelämäpolkuja tukevia tekijöitä. Tutkimuksessa kiinnitän myös huomiota sosiaalityön osuuteen tällaisena tekijänä. Tässä osiossa avaan sosiaalityönkäsitettä. Tarkemmin avaan koulussa tehtävää sosiaalityötä, kuraattorin työtä tarkastellen.

Wallin (2011, 27) toteaa, että yksi merkittävimmistä tukipilareista peruskouluikäisten lasten elämässä on juuri koulu. Kun sen perustehtävä on onnistunut, tuloksena on valtava määrä hyvinvointia ja sosiaalista pääomaa aina varhaiskasvatuksesta, korkeakouluihin. Mielestäni hän kirjoittaa myös osuvasti, ettei lapsi tai nuori opiskele koulua vaan elämää varten.

4.1 Sosiaalityön määrittelyä

Sosiaalityö on kansainvälisesti tunnustettu ammattiala. Se on samankaltaista joka puolella maailmaa. Sen ydinpiirteet ovat samankaltaisia riippumatta siitä, missä miten ja kuinka sitä toteutetaan. Suomalaisen sosiaalityön juuret ovat monia-laiset. Sen muotoutumiseen on alunperin vaikuttanut kirkon toteuttama auttamistyö, vapaaehtoisten ja järjestöjen tekemä hyväntekeväisyystyö. Lisäksi se on saanut kosketusta terveydenhuollosta sekä vakuutus pohjaisesta sosiaalipolitiikasta. Sosiaalityön kansainvälisesti merkittävänä vaikuttajana pidetään Jane Addamsia ja Mary Richmondia. (Kananoja, Lähteinen & Marjamäki 2011, 21–23.)

Suomalaisen sosiaalityön tehtävää hyvin kuvaa sosiaalihuoltolaki. Sosiaalihuoltolaissa (L 1301/22014, 1§) määritellään suomalaisen sosiaalihuollon tarkoitusta. Sen mukaan sosiaalihuollon tehtävä on edistää ja ylläpitää hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta. Sen tehtäviin kuuluu osallisuuden lisääminen ja eriarvoisuuden vähentäminen. Sosiaalihuoltolain tulee turvata tarpeen mukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut ja hyvinvointia edistävät toimenpiteet. Asiakaskeskeisyyttä tu-

lee edistää, johon kuuluu asiakkaan oikeus hyvään palveluun ja kohteluun sosiaali- huollossa. Lisäksi kuuluu yhteistyön parantaminen eri toimijoiden ja sosiaali- huollon välillä.

Sosiaalityön kohderyhmät voidaan jakaa elämänkaaren mukaan ja sen lisäksi eri- tyisryhmien kanssa tehtävään sosiaalityöhön, kuten esimerkiksi vammaistyö ja päihdetyö. Näiden lisäksi on vielä muualla tehtävä sosiaalityö, johon lukeutuu mm. koulun sosiaalityö. (Kananoja ym. 2011, 7.)

4.2 Sosiaalityötä koulussa

Suomessa opiskelijoiden hyvinvoinnista ja turvallisesta oppimisympäristöstä huo- lehtii opiskelijahuolto. Työtä ja sen toteuttamista määrittelevät lait. Tähän vaikutta- neita lakeja ovat mm. perusopetuslaki, lastensuojelulaki ja myöhemmin säädetty oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain takana on myös so- siaalihuoltolaki, joka edellyttää kunnat järjestämään sosiaalipalveluina opiskelijoille koulukuraattorin, vastaavan kuraattorin ja koulupsykologin palveluja (Kananoja ym. 2017, 19–23.)

Lastensuojelulaki (L 417/2007, 7§) määrittelee mm. kuraattorin työtä. Siinä maini- taan seuraavaa:

Kunnan tulee järjestää koulupsykologi- ja koulukuraattoripalveluita, jotka antavat kunnan perusopetuslaissa tarkoitetun esi-, perus- ja lisä- opetuksen sekä valmistavan opetuksen oppilaille riittävän tuen ja oh- jauksen koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Palveluilla tulee edistää myös koulun ja kodin välisen yhteistyön kehittämistä.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (L 30.12.2013/1287, 7§) mainitsee seuraavaa:

Psykologi- ja kuraattoripalveluilla tarkoitetaan opiskelu- huollon psykolo- gin ja kuraattorin antamaa opiskelun ja koulunkäynnin tukea ja oh- jausta, joilla edistetään koulu- ja opiskeluyhteisön hyvinvointia sekä yh- teistyötä opiskelijoiden perheiden ja muiden läheisten kanssa. Tuetaan opiskelijoiden oppimista ja hyvinvointia sekä sosiaalisia ja psyykkisiä valmiuksia.

Näiden edellä mainittujen palveluiden kehittämisen lähtökohtana on ollut koulun opetus- ja kasvatustyön tukeminen siten, että toiminta on sulautettu mukaan koulun muuhun toimintaan. Vaikka koulukuraattoreista oli säädetty lastensuojelulaissa jo vuonna 1990, kunnille tuli pakolliseksi järjestää palvelut vasta vuonna 2003. (Kana-noja ym. 2011, 300.)

Kuraattori on ehkäisevää lastensuojelutyötä tekevä koulun sosiaalityöntekijä, kou-lussa toimiva sosiaalialan asiantuntija (Ammattinetti, [viitattu 7.5.2018]). Hän toimii yhteistyössä oppilaan ja monien eri tahojen välillä. Kuraattorin työ on verkostoitu-nutta. Näitä yhteistyössä toimivia osapuolia voivat olla esimerkiksi opettajat, van-hemmat, viranomaiset sekä lasten- ja nuorten eri palvelut. Koulukuraattori on osa oppilashuoltoryhmää. Kuraattorin työssä on kehittämisen, konsultaation sekä yksilö- ja perhetyön osa-alueita. Kuraattorin tehtävänä on pyrkiä ehkäisemään oppilaiden erilaisia ongelmia. Hän työskentelee tukien oppilaiden kasvua ja kehitystä, niin psyykkisesti kuin sosiaalisesti. Koulukuraattorin työ omalta osaltaan tähtää siihen, että oppilaat onnistuisivat suorittamaan opintonsa loppuun, eikä kukaan joutuisi syr-jäytymisvaaraan. (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 27–28.)

Kuraattorin työssä merkittävässä roolissa on lapsen ja nuoren kehitykseen ja kas-vuun vaikuttaminen. Siinä ilmenevien poikkeamien tunnistaminen on tärkeää. Sen vuoksi myös kasvatustieteellinen viitekehys on läsnä. Sosiaalityö itsessään on yh-teiskunta- ja kasvatustieteellisestä teoriasta yhteen koottu tieteenala, mutta kou-lusosiaalityössä erityisesti siihen lisäksi näyttäytyy myös edellä mainittu kasvatus-tieteellinen näkemys. (Wallin 2011, 92.)

Koulukuraattorin työ sisältää selvästi monta eri sosiaalityön kenttää. Se on lapsi- ja nuorisososiaalityötä sekä myös perhesosiaalityötä. Kuraattori toimii myös koko kou-luyhteisön hyväksi ja näin työtä voidaan määrittä myös yhteisösosiaalityöksi. Työtä voidaan tehdä siis monesta eri näkökulmasta. Näkökulmasta huolimatta työhön kes-keisesti kuuluu sosiaalisten ongelmien tunnistaminen sekä niihin puuttuminen. Ku-raattori työskentelee näiden asioiden parissa, ottaen oppilaan huomioon kokonais-valtaisesti. Kuraattorin tulee nähdä opiskelija yksilönä, mutta myös perhe- ja koulu-yhteisönsä jäsenenä. Vuorovaikutus- ja neuvottelutaidot ovat tärkeitä kuraattorin

työssä. Jotta oppilaiden voimavarat kasvaisivat ja myönteisiä ratkaisukeinoja ongelmiin voitaisiin löytää, edellyttää se toimivaa yhteistyötä. (Kananoja ym. 2011, 301–303.)

Kuten lastensuojelussa niin myös koulusosiaalityössä pyritään mahdollisimman matalan kynnyksen palveluun, josta voi hakea apua. Näin halutaan välttää mm. leimautumista. Jotta matalan kynnyksen ajatus voisi toteutua, on työhön liityttävä mahdollisimman vähän mm. byrokratiaa ja jonottamista. (Wallin 2011, 90.)

Koulukuraattorin asiakkaaksi oppilaat voivat ohjautua monta eri reittiä. Oppilaan voi ohjata kuraattorin luokse esimerkiksi opettaja, vanhempi, tai hän voi tulla ihan omasta tahdostaan. Lähettäjä voi olla myös joku ulkopuolinen taho. Tällaisia ovat esimerkiksi lastensuojelu ja perheneuvolat. Asiakkaaksi ohjautumisen syyt ovat moninaiset. Sellaisia ovat käyttäytymiseen, sosiaalisiin suhteisiin, perheeseen tai tunne-elämään liittyvät syyt. Usein taustalla on jokin ongelma, josta on seurannut eri ilmiöitä. Mainittakoon esimerkkinä poissaolot, erilaiset kouluvaikeudet, koulunkäynnin laiminlyönti ja käytösongelmat. Ongelmat eivät välttämättä tarvitse olla oppilaasta itsestään kiinni, vaan hän voi olla esimerkiksi koulukiusaamisen uhri ja tarvitsee siihen apua sekä tukea. Koulukuraattorin asiakkaissa kasvava ryhmä on erityisiä opetusjärjestelyjä tarvitsevat oppilaat. (Kananoja ym. 2011, 304.) Tilastokeskuksen (2015) mukaan peruskoulun oppilaista 16 prosenttia tarvitsi erityistä tai tehostettua tukea opinnoissaan. Oppilaiden määrä on kasvanut viisi prosenttiyksikköä vuodesta 2011 vuoteen 2015. Lukumäärällisesti näitä oppilaita oli jopa 45 900 eli 8,4 % oppilaista.

Erytisesti tukea tarvitsevaksi vaiheeksi oppilaiden elämässä on katsottu olevan niin kutsuttu nivelvaihe. Tämä vaihe tarkoittaa aikaa, jolloin oppivelvollisuus on suoritettu ja nuori on siirtymässä peruskoulusta toisen asteen koulutukseen opiskelemaan, joko ammattikouluun tai lukioon. Tämän vaiheen onnistumiseksi myös kuraattorit työskentelevät. Siirtymisen turvaamiseksi tarvitaan toimiva tukiverkosto, johon vanhempien ja koulun lisäksi voi liittyä muitakin palveluja tuottavia tahoja. (Kananoja ym. 2011, 305.) Tämä vaihe on nuorille monella tapaa merkittävä. Silloin tehdään suuria päätöksiä koskien omaa tulevaisuutta. Tässä henkilökohtaisessa elämänvaiheessa koululla on myös oma vastuunsa olla tukemassa ja ohjaamassa

nuorta. Nivelvaiheen on todettu olevan erityisen riskialtis niille nuorille, joilla on erilaisia tekijöitä, jotka lisäävät syrjäytymisvaaraa, eli usein kuraattorin asiakkaille. Tässä kohtaa korostuu ohjauksen, neuvonnan ja yhteistyön tärkeys, jotta nuori saadaan onnistuneesti saateltua siirtymävaiheen yli. (Hietikko 2013, 6-7.)

4.3 Työ- ja elinkeinopalvelut

Työ ja elinkeinopalvelut, eli TE- palvelut pitävät sisällään erilaisia työmuotoja kansalaisten työllisyyden edistämiseksi. TE- palveluiden tarjonnasta löytyy esimerkiksi tukea työnhakuun ja asiantuntija-apua ammatin- ja uranvalintaan. Te-palveluissa työskentelee esimerkiksi työhönvalmentajia, sekä saatavilla on myös psykologin palvelut. TE- palvelut ovat saavutettavissa verkossa, puhelimitse ja paikallisista TE-toimistoista. (Työ- ja elinkeinopalvelut, [viitattu 1.2.2019].)

TE- palvelut ovat järjestäneet myös romaneille kohdennettuja koulutuksia ja info-tilaisuuksia. Esimerkiksi tammikuussa 2019 Kajaanissa pidettiin infotilaisuus Elämää varten -koulutuksesta, joka on suunnattu romaneille. Se on osa Elämää varten -hanketta, jonka tavoitteena on työstää toteuttamiskelpoinen jatkosuunnitelma. Jatkosuunnitelman avulla on tarkoitus tavoitella työllistymistä. Elämää varten -koulutus kestää 3 kuukautta. Tarkoituksena on auttaa osallistujia tunnistamaan oman osaamisen, vahvuudet ja kehittämistarpeet suhteessa omiin mielenkiinnon kohteisiin työelämässä. (Edukai 2019.)

5 SUOMEN ROMANIT

Jotta voitaisiin ymmärtää romaneita nykypäivänä, täytyy luoda katsaus historian vaiheisiin. Tässä kappaleessa tarkastellaan romanien historiaa, painottuen sen kuluun Suomessa. Luvussa luodaan katsaus myös tarkemmin romaneiden koulunkäyntiin ja sen kehittymiseen. Seuraavat luvut auttavat ymmärtämään, miten tuore asia romaneiden aseman ja elämänlaadun kohentuminen on.

Romaneiden historian kulussa nykyisyyteen ja tulevaisuuteen merkittävä ajankohta on ollut vuosi 1968, jolloin Mustalaisasiain neuvottelukunnan kokoonpano uusittiin ja mukaan pääsi ensimmäistä kertaa romaneita päättämään itseään koskevista toimenpiteistä. Tuolloin oli näkyvillä poliittisen ilmapiirin muutos erilaisuutta kohtaan. Tästä alkoi romaneiden olojen todellinen parantuminen ja sitä kautta koulutukseen sekä työllisyyteen tähtäävä kehitys, jonka tuloksia nyt 2000-luvulla saamme enentyvissä määrin nähdä. Edistymisen ja romaneiden asioiden eteen nykyisin työskentelee Romaniasian neuvottelukunta. (Syrjä & Valtakari 2008, 29–32.)

5.1 Romanien historia ja tulo Suomeen

Romanien alkuperän tutkimukset eivät ole täysin aukottomia. Heidän itsensä kirjoittamaa tietoa historiansa vaiheista ei ole ja tehdyt tutkimukset perustuvat kielitieteen. Jo 1700-luvulta on elänyt käsitys siitä, että romanit ovat alkuperäisin Intiasta. Hallituksen tuen näkemykselle Intia antoi vuonna 1976 kansainvälisessä romani-konferenssissa. Yleisenä käsityksenä uskotaan siis romanien olevan alun perin Intiasta lähtöisin. (Pulma 2006, 11–14.)

Romanit saapuivat Pohjolaan 1500-luvulla. Vastaanotto oli aluksi ihan hyvä, mutta pian asiat alkoivat muuttua. Kirkko oli hyvin vahvasti romaneita vastaan ja ajoi innokkaasti asiaa pitää heidät tiukasti yhteiskunnan ulkopuolella. Kirkko kielsi vihkimästä, kastamasta ja hautaamasta romaneita. Romanit olivat niin sanottua vapaariistaa. Pääasiassa heidät haluttiin häätää sieltä missä ikinä sattuiivat olemaan. (Pulma 2006, 18–25.)

Ensimmäiset maininnat romaneista Suomessa löytyvät 1500-luvun puolivälissä. He olivat saapuneet Ruotsista. Suomeen on tullut romaneita hieman myöhemmin myös Baltiasta ja Venäjältä. Suomessakaan vastaanotto ei ollut kovin hyvä ja romanit haluttiin karkottaa. (Pulma 2006, 32-33.)

Romaneista haluttiin myös hyötyä. 1600-luvun lopulla romanit määrättiin asuttamaan itärajalta autioituneita tiloja. Heidän oli määrä olla puolustamassa Suomen rajaa Venäjän mahdollisilta hyökkäyksiltä. Vuonna 1637 laadittiin hirttolaki, jonka mukaan kaikki romanit piti karkottaa maasta. Maahan jääneet sai teloittaa ilman oikeudenkäyntiä. Tämä laki oli voimassa aina vuoteen 1748. (Suomen romanifoorumi 2018.)

Vuonna 1809 Suomi siirtyi Ruotsin vallan alta Venäjän alaisuuteen ja romaneiden olemassaolo nosti jälleen esiin kysymyksiä. Sen seurauksena suhtautuminen heihin alkoi muuttua. Päädyttiin säätämään erityislakeja, joiden avulla romaneita haluttiin sopeuttaa ja valvoa. Käytännössä miehet määrättiin pakkotyöhön Viaporiin ja naiset kehruhuoneisiin Turkuun. Useita lapsia sijoitettiin näiden vuosien aikana myös lastenkoteihin tai niin kutsuttujen kunnan kristittyjen kasvatettavaksi. Tarkoituksena oli erottaa lapset omasta heimosta ja kulttuurista. Tämän toteutumista oli takaamassa irtolaislaki. Romaneiden oma kulttuuri, jota pidettiin pahana, haluttiin hävittää. Tarkoituksena oli sulauttaa romanit täysin pääväestöön. Tämä oli valtion linja, joka oli tulosta valtiopäiviltä, joissa romaneista oli keskusteltu. Tätä politiikkaa toteutettiin aina 1970-luvulle saakka. (Suomen romanifoorumi 2018.)

5.2 Kohti koulutusta

Vuonna 1917 Suomi julistautui itsenäiseksi, ja vuonna 1919 laadittu uusi perustuslaki vahvisti romanien kansalaisuutta, jonka he olivat käytännössä saaneet Suomen siirryttyä Venäjän alaisuuteen. Romanit olivat mukana sotimassa Suomen itsenäisyyden puolesta. Sodassa palveli arviolta yli 1000 romanimestä. Sodan jälkeen Suomessa elettiin kovia aikoja koko kansakunnassa, eikä se säästänyt romanejakaan. Seuraavaksi oli vuorossa toinen maailman, jossa tuhottiin miljoonia ihmisiä. Suurimmaksi osin juutalaisia ja romaneja. Toisen maailmansodan jälkeen romanien elämänotot kiristyivät entisestään. Yli kolmannes romaneista asui Karjalassa ja he

joutuivat lähtemään evakkoon. Teollistumisen lisääntyessä vanhat elinkeinotkaan eivät toimineet, koska maaseutu autioitui kovaa vauhtia. Tällaisia taitoja olivat olleet erilaiset käsityötaidot ja eläintenhoitotaidot. Käytännössä romanit jäivät heitteille ja he asuivat slummeissa kaupungin reunamilla. Tästä seurasi romanien keskuudessa katkeruutta valtiota kohtaan, koska miehet olivat kelvanneet rintamalle, mutta sodan jälkeen romanit hylättiin. (Sisäministeriö 2018.)

Sodan jälkeen 1950-luvulle tultaessa koko yhteiskunnassa alkoi puhaltaa muutoksen tuulet. Maailman-kuva alkoi muuttua. Tuli läheisemmät yhteydet kansanvälisesti ja kulttuurisesti. Tämä ilmapiirin muutos vaikutti poliittisellakin tasolla siten, että asioita alettiin nostaa esiin ja ymmärtää eri tavalla kuin tähän asti. Valtion tasolla muutoksen voidaan katsoa alkaneeksi 1960-luvulla. Tuolloin alettiin luopua sulauttamisajattelusta ja hyväksyä romanit itsenään. Herättiin siihen, että romaneilla on oikeus oman kielen ja kulttuurin toteuttamiseen. Sosiaali- ja terveysministeriö perusti neuvottelukunnan hoitamaan asiaa. Muutoksen aikaan saamiseksi kuitenkin tarvittiin myös romaneiden oma aktivoituminen ja halu vaikuttaa itseä koskeviin asioihin. Suuressa roolissa on ollut erilaiset yhdistykset ja niiden toiminta, joihin romanit alkoivat osallistua aktiivisesti. Monet näistä ovat olleet hengellisiä liikkeitä. Joukosta kuitenkin nousi esiin aktivisteja, jotka alkoivat tehdä työtä romaneiden hyväksi. (Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa 2008, 12–13.)

Romanien olot alkoivat toden teolla parantua vasta 1970-luvulla, jolloin myös heille tuli mahdollisuus saada kunnollisia pysyviä asuntoja. Tähän asti asunnottomuus, alistaminen ja huono kohtelu oli vaikuttanut esimerkiksi lasten koulunkäynnin mahdollisuuksin erittäin synkästi. Vaikka pysyvät asunnot olivat suuri edistysaskel, vaikutti se kuitenkin romaneiden sosiaalisiin suhteisiin. Ystävydet tuttujen talon isäntien ja emäntien kanssa loppuivat. Yksittäisten ihmisten kielteisen suhtautumisen tilalle tuli rakeenteellinen syrjintä työpaikoilla, kouluissa ja viranomaistahojen kanssa asioinnissa. Asumispolitiikassa tehtiin kuitenkin jotain oikein. Suomi toimi edistyksellisesti siinä, ettei asettanut romaneita asumaan yhteen ja samaan paikkaan, vaikka tätäkin oli aikaisempina vuosikymmeninä harkittu. (Friman-Korpela 2014, 217–221.) Romanien tilanne ja yhteiskuntaan integroituminen monessa muussa Euroopan maassa, ei ole läheskään niin edistyksellistä kuin Suomessa.

Asioiden parantamiseksi on kehitetty kansainvälisiä strategioita. (European Roma Rights Centre 2018.)

Asuntoasian hoitamisen jälkeen romanipolitiikassa oli aika keskittyä seuraavaan suureen kysymykseen, joka oli koulutus. Mustalaisasian neuvottelukunta teki yhteistyötä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa selvittääkseen, mistä romanien jatkuva heikko koulutus johtui. Romanilasten koulunkäyntiin vaikuttavia tekijöitä löydettiin useita. Kulttuurien erilaisuus nousi vahvasti esiin ja sen lisäksi myös sosiaaliset eroavaisuudet. Merkittävä ongelma oli henkilökunnan huonot asenteet. Romanikulttuuria ei otettu huomioon ja kielteiset asenteet vallitsivat. Ottaen huomioon romaneiden kulkeman julman tien tähän asti oli koulun asenneilma-piiri omiaan lisäämään myös romanien epäileväistä suhtautumista koululaitokseen. Sen pelättiin olevan uhka romanikulttuurin säilymiselle. Olihan kulttuuria yritetty kitkeä vuosikaudet epäeettisin keinoin. Tämän korjaamiseksi piti keksiä keinoja. Nähtiin, että tiedon lisäämisellä ja arvostuksen sekä luottamuksen kasvattamisella molemmin puolin voitaisiin tilannetta muuttaa. Alettiin vaatia arvostavaa hyväksyntää ja oikeutusta kulttuurille. Aikuisten koulutukseen alettiin myös kiinnittää huomiota. Haluttiin järjestää mahdollisuus aikuisille oppia luku- ja kirjoitustaito, laskutaito sekä erilaisten yhteiskunnassa tarvittavien tietojen lisääminen. Asioita hidasti kuitenkin informaatiokulun ongelmat romanien ja viranomaisten välillä. Ensimmäinen työryhmä, joka tähtäsi aikuisen romaniväestön koulutukseen, perustettiin vuonna 1978. Sen seurauksena ensimmäinen työllisyyttä edistävä kurssi järjestettiin seuraavana vuonna. Edistyksestä oli, että kurssien suunnittelussa otettiin huomioon romanikulttuurille ominaisia erityispiirteitä. (Friman-Korpela 2014, 221–223.)

6 KULTTUURIN ERITYISPIIRTEET

Aloittaessani kappaletta romanikulttuurin tapojen avaamisesta, kävimme keskustelua muutaman ystäväni kanssa siitä, mikä on romanikulttuurin ydintä. Esille nousi heti vahvana vanhempien ihmisten ja ylipäänsä toisen ihmisen kunnioittaminen. Kaiken mitä romanikulttuuri pitää sisällään, voidaan ajatella kiinnittyvän itseä vanhemman henkilön kunnioittamiseen ja huomioon ottamiseen omassa toiminnassa ja tavoissa elää elämää. Romanikulttuurin silmin tämä on monia erilaisia toimia, jotka liittyvät häveliäisyyteen, puhtauteen ja ihmisten vuorovaikutukseen toistensa kanssa.

Opinnäytetyön kannalta on olennaista avata toimintatapoja ja kulttuurin luomia viitekehyksiä ajatellen kouluttautumista, ammatinvalintaa ja työskentelyä. Romanikulttuuri tuo tullessaan käytännön seikkoja, jotka vaikuttavat arjessa toimimiseen ja edellä mainittuihin asioihin.

Romanikulttuuri poikkeaa suomalaisesta valtakulttuurista. Suomalainen kulttuuri on individualistinen eli yksilöllinen kulttuuri, kun taas romanikulttuuria tarkastellessa puhutaan kollektiivisesta eli yhteisöllisestä kulttuurista. Siinä missä yksilöllisen kulttuurin mukaan identiteetti ja minäkuva on minäkeskeinen, on romanikulttuuri yhteisökeskeinen. Yksilöllisen ja yhteisöllisen kulttuurin erot näkyvät minäkuvassa, elämäkuvassa, suhteessa ympäristöön ja perheeseen. Yksilöllisen kulttuurin perhe koostuu ydinperheestä, ja yksilöllä on vastuu vain itsestään ja ydinperheeseen kuuluvista henkilöistä. Romanikulttuurissa perhekäsitys on laajempi, ja yksilö on aina koko yhteisönsä edustaja. Ydinperheen lisäksi siihen kuuluu muuta sukua ja heidän hyvinvoinnistaan ollaan vastuussa. Yksilöllinen kulttuuri olettaa, että yhteiskunta huolehtii esimerkiksi vanhuksista ja sosiaalisesti heikommassa asemassa olevista. Romanikulttuurissa on hyvin tärkeää, että esimerkiksi vanhukset pystytään huolehtimaan itse mahdollisuuksien mukaan. Tämä perinne on voimissaan vahvasti edelleen. On koko yhteisön kunnia-asia huolehtia ja olla läsnä omaisten elämässä. Sen laiminlyönti tuottaa yhteisölle häpeää. (Väestöliitto 2018.) Kulttuurien välisiä eroja on koottu taulukkoon 1 käsitteiden selventämiseksi.

Taulukko 1. Kulttuurien eroavaisuuksia (Monikulttuurisen hoitotyön kulmakivet 2014).

INDIVIDUALISTINEN	KOLLEKTIIVINEN
YKSILÖKESKEINEN	PERHEKESKEINEN
Vastuu teoista yksilöllä itsellään	Yksilön häpeä tuottaa häpeää koko perheelle
Perhe = ydinperhe	Perhe = myös sukulaiset monesta polvesta
Itsenäisyyteen kannustaminen	Yhteisön etu menee yksilön edelle
Huolehditaan vain itsestään ja lähimmistä perheenjäsenistä ja oletetaan yhteiskunnan pitävän huolta vähempiosaisista	Vähempiosaisien perheenjäsenten hyvinvoinnista huolehditaan ja autetaan tarvittaessa myös taloudellisesti

6.1 Tapakulttuuri

Kulttuurit, kuten myös romanikulttuuri, elävät ja muovautuvat vuosien saatossa sekä yksilötasolla. Se kuitenkin säilyttää tärkeimmät perusarvonsa. Romanikulttuuri ei ole vain pitkä lista ulkoa opeteltuja säännöksiä, vaan sitä voisi kuvata tavaksi elää, ajatella ja katsoa maailmaa. Se on elämäntapa, johon on kasvettu, se on osa ihmisen sisintä, joka säätelee toimintaa. Millä tasolla ja kuinka syvällisesti kukin sitä elämässään toteuttaa, on yksilöllistä. (Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa 2008,17.)

Romanikulttuuri on ollut pitkään hyvin suljettu, eikä sen sisintä ole avattu muulle kansalle. Nykyään eletään kuitenkin aikaa, jolloin ajatellaan, että tietoisuuden lisää-

minen luo ymmärrystä ja romanikulttuurista onkin saatavilla aineistoa eri muodoissa. Romanikulttuuria voisi kuvata ensisijaisesti ihmissuhde- ja tapakulttuuriksi, johon liittyy vahvasti kolme perusnormistoa, moraal- ja puhtaussäännöt sekä vanhempien ihmisten kunnioitus. (Syrjä ym. 2008, 25.)

Vaikka romanikulttuuri poikkeaa suomalaisesta kulttuurista monin tavoin, on niillä silti paljon yhteistä ja samoja perinteitä. Romanikulttuurissa vietetään samoja juhlia kuin suomalaisessa kulttuurissa, kuten joulua, juhannusta ja muita suomalaisia juhlapäiviä. Ruokatottumukset ovat samanlaiset, vaikka ruokaa käsitellään eri tavoilla. (Sisäministeriö 2018.)

6.2 Puhtauskäsite

Romaneille on tärkeää, että koti on siisti ja puhdas. Siihen käytetään aikaa ja se on varsinkin naiselle jopa kunnia-asia. Kodin puhtaus on kuitenkin paljon muuta kuin tavallinen siivouspäivä pari kertaa viikossa. Puhtaus on romaneille fyysisen puhtauden lisäksi myös symbolista puhtautta. Se, miten tarkasti kukin tapoja toteuttaa, on yksilöstä kiinni. Puhtauteen liittyvät seikat vaikuttavat kaikkeen, mitä kodissa tapahtuu, kodinhoitoon, ruokailuun sekä pukeutumiseen. Romanikulttuurin puhtautta toteutetaan yksinkertaisesti kuvaten siten, että se, mikä on alhaalla maassa, on likaista eikä se missään tapauksessa kosketa sitä, mikä on puhdasta, kuten pöytä ja siitä ylöspäin. Keittiö on erityinen paikka romanikodissa ja siellä toimitaan tietyllä tavalla. Se, mikä on keittiössä, ei kuulu muualle huoneisiin. Romanikulttuuri ei määrittele mitä saa syödä, mutta sillä on vaikutusta siihen, miten ruokailuvälineitä ja ruokaa käsitellään. Se alkaa jo siitä, ettei keittiöön mennä ennen käsien pesemistä. Mihinkään keittiössä ei kosketa pesemättömin käsin. Ruokaa tai ruokailuvälineitä ei myöskään lasketa sinne, missä kävellään tai istutaan. Olennaista on tietää myös, ettei keittiöön mennä vajaassa vaatetuksessa. (Romano Missio, [viitattu 23.5.2018].)

6.3 Pukeutuminen

Pukeutuminen on ulospäin näkyvin osa romanikulttuuria, toteavat Florinit (2018). Heidän mukaansa, itse kulttuurin edustajina, romanikulttuuri määrittelee miehen ja

naisen pukeutumista ja se perustuu niin puhtaus -kuin häveliäisyystapoihinkin. Romanimiehen vaatetus koostuu suorista housuista, paidasta ja käsivarret peittävästä puserosta tai takista. Siirtyminen tähän vaatukseseen tapahtuu usein murrosikään tullessa, 14 ikävuodesta ylöspäin. Milloin se tapahtuu, on kiinni nuoresta itsestään ja hänen vanhemmistaan. Tyttöjen pukeutuminen muuttuu myös samoihin aikoihin. Romanitytöt alkavat pukeutua mustaan pitkään hameeseen ja pitkähihaisiin puse-roihin ja jakkuihin. Vaatetus on sukupuolirooleja korostava. Aikuisuuteen siirtymisestä romaninaisten kohdalla viestii pukeutuminen kansanpukuun, joka koostuu mustasta sametista valmistetusta hameesta ja yläosasta, jota kutsutaan röijyksi. Puku on ominainen vain Suomen romaneille. Tämä tapahtuu vaihdellen n. 16–20 ikävuoden välillä. Päätös siitä, alkaako kansanpukua käyttää, on yksilön omasta tahdosta riippuvainen. Oletus kuitenkin on, että kun sen on kerran pukeutunut, sitä tulee kantaa koko loppuelämä, ettei aiheuta häpeää vanhemmille romaneille. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että koskaan ei enää esiinnytä itseä vanhempien romaneiden läsnä ollessa ilman kulttuurin mukaista asua. Tämä koskee myös miehiä. (Florinit 2018.)

Vaatetus on kiinteä osa romani-identiteettiä. Kulttuurin mukaista asua kantavalle sen pitäminen on kunnia-asia, jolla halutaan osoittaa kunnioitusta myös muita romaneja kohtaan. Pukeutuminen perustuu myös häveliäisyyteen. Vaatteet valitaan siten, että ne ovat peittävät. Romanikulttuuri korostaa siveellisyyttä niin käytöksessä kuin pukeutumisessa. Pukeutuminen on sidoksissa myös puhtauskäsitteeseen. Puhtauden säilymiseksi puhtaaseen tilaan kuten keittiöön, ei mennä vajaassa vaatetuksessa. Tässä kysymys on symbolisen puhtauden säilyttämisestä. Vaatetuksen merkitys puhtauteen ulottuu myös oman kodin ulkopuolelle. Se koskettaa muiden romaneiden koteja, mutta esimerkiksi myös ruokakauppoja. Vaatetus vaikuttaa romaneilla siis monimuotoisesti elämään ja esimerkiksi myös opiskelu- ja työelämävalintoihin, Florinit (2018) lopuksi toteavat.

6.4 Häveliäisyys

Häveliäisyys romanikulttuurissa ohjaa ihmisten kanssakäymistä keskenään. Häveliäisyys on molemminpuolinen ohjenuora nuoremman ja vanhemman romanin välillä. Häveliäisyys määrittelee, mikä on sopivaa keskusteltavaa ja kenen kanssa, mikä hyväksyttävää pukeutumista ja käytöstä kokonaisuudessaan. Romaninuoret voivat keskenään keskustella, mutta on aiheita, joita he eivät jaa eri sukupolvien kesken. Tällaisia keskustelunaiheita ovat parisuhteet ja siihen liittyvät seikat, kuten seurustelu ja perheen perustaminen. Lisäksi ihmisruumiin fyysiset ominaisuudet ja toiminnot ovat häveliäitä aiheita. Nymanin (2018) mukaan häveliäisyyden toteuttaminen käytännössä on hienotunteisuutta kaikkia osapuolia kohtaan. Toista ei saateta tahallaan tukalaan tilanteeseen. Nuoret hallitsevat kielenkäyttöään, mutta myös vanhempi sukupolvi miettii, mistä on soveliasta puhua nuorempien läsnä ollessa.

Häveliäisyys näkyy myös erilaisina toimintatapoina. Se määrittelee esimerkiksi pariskuntien käyttäytymistä vanhempien romanien ollessa paikalla. Pariskunnat eivät ole fyysisessä kontaktissa toisiinsa, eivät esimerkiksi istu vierekkäin tai ha-laa. Myöskään pesutilojen ja wc:n käyttö ei ole sallittua tuolloin kuin vain käsienpesua varten. (Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa 2008,19.)

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimusprosessi alkoi aiheen mietinnästä. Olin pohtinut monia romanikulttuuriin liittyviä teemoja. Tulin siihen tulokseen, että halusin opinnäytetyöhöni positiivisen näkökulman ja päätin tutkia onnistumisia haasteiden sijaan. Päätin toteuttaa kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen. Opinnäytetyöni aiheen selkiytyessä pyysin yhteistyökumppanikseni Lakeuden romanit ry:tä. Kävin esittelemässä aiheen yhdistyksen hallituksen kokouksessa. Lakeuden romanit yhdistys toimii nimensä mukaisesti Etelä-Pohjanmaalla edistäen romaneiden yhteisöllisyyttä, osallisuutta ja hyvinvointia. Yhdistyksen toiminta saattaa yhteen Etelä-Pohjanmaalla asuvia romaneita, järjestäen erilaisia toimintoja kuten Seinäjoella kahvilatoimintaa. Olen opinnäytetyöprosessin aikana ollut mukana aktiivisesti yhdistyksen toiminnassa. Olen saanut jakaa ajatuksia opinnäytetyöstä yhdistyksen jäsenten kanssa.

Kun aihe ja yhteistyötaho oli selvä, lähdin liikkeelle opinnäytetyöni teoriaosuudesta. Tutustuin aiempiin tutkimuksiin romaneiden kouluttautumisen ja työllisyyden ympärillä ja avasin työni kannalta tärkeitä teemoja, jotka yhdessä ohjaavan opettajan kanssa kävimme läpi. Teoriaosuudessa avasin opinnäytetyöni kannalta tärkeitä teemoja romanikulttuurin ja sosiaalityön aihepiireistä. Seuraavaksi aloin luonnostella teemahaastattelurunkoa (LIITE 2), sekä haastattelun suostumuslomaketta (LIITE 3). Tutkimusaineiston keräsin avoimen teemahaastattelun keinoin.

Tutkimustani varten haastattelin viittä, 25–35-vuotiasta romania. Haastateltavat edustivat eri ammattialoja ja koulutusasteita. Mukana oli toisen asteen ja korkeakoulututkinnon suorittaneita. Osa opiskeli edelleen. Haastattelun ajankohtana he olivat töissä tai olivat aikaisemmin olleet. Haastateltavat olivat sekä miehiä että naisia eri puolilta Etelä-Pohjanmaata. Jokainen heistä on romani ja romanikulttuuri on osa heidän arkielämäänsä. Haastateltavista neljä oli jatkanut opiskelua heti peruskoulun

jälkeen ja yksi haastateltava opiskellut ensimmäisen ammattitutkinnon vasta aikuisena. Yhdellä haastatelluista peruskoulun jälkeen aloitettu ammattitutkinto osoittautui soveltumattomaksi ja opinnot olivat keskeytyneet. Hän oli myöhemmin kouluttanut eri alalle. Haastattelumateriaalin litteroin ja analysoin. Keskeisten tulosten perusteella tein johtopäätökset teoriaa ja aikaisempia tutkimuksia hyödyntäen.

7.1 Laadullinen tutkimus

Kvalitatiivinen tutkimus eli laadullinen tutkimus on sosiaaalialalla usein käytetty tutkimusmenetelmä. Laadullisella tutkimuksella on mahdollista selvittää ihmisten elämässä vallitsevia merkityksiä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla on aina tutkimuskysymys, johon haetaan vastausta. Laadullisen tutkimuksen tuleekin vastata miksi-kysymyksiin mitä-kysymysten lisäksi. Laadullisessa tutkimuksessa on tarkoitus selvittää johtolankoja ihmisten kokemuksista, joiden avulla voidaan ratkaista kysymyksiä ja arvoituksia. (Vilkkä 2015, 75–76.)

Laadullisessa tutkimuksessa teorialla on oma merkityksensä. Sillä luodaan viitekehys tutkimukselle. Näiden avulla pystytään kuvaamaan tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ja niiden välisiä suhteita. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 18–19). Omaan tutkimukseeni laadullinen tutkimus sopi hyvin, koska tarkoituksena oli selvittää ihmisten henkilökohtaisia kokemuksia ja heidän luomiaan merkityksiä opinnäytetyöni aihepiirissä.

7.2 Tutkimusaineisto ja sen kerääminen

Teemahaastattelu valikoitui aineistonkeruun menetelmäksi sen vuoksi, että mielestäni se palveli tutkimukseni tarkoituspäätä parhaiten. Liian tarkkaan määritellyt kysymykset olisivat pois sulkeneet tutkimuksessa aiheiden esille tulemistä. Teemahaastattelussa vain teemat ovat etukäteen määritellyjä ja haastateltavan omalle kokemukselle ja kerronnalle jää tilaa.

Teemahaastattelussa on etukäteen valitut teemat, joiden avulla haastattelussa edetään. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys määrittelee teemoja sen mukaan, mitä

tutkittavasta aiheesta jo tiedetään. Haastattelukysymykset eivät ole tiukasti määriteltäviä muodoltaan tai järjestykseltään. Haastattelun lomassa tutkija voi myös syventää tai täsmentää kysymyksiään. Haastattelussa pyritään löytämään tutkimuksen tarkoituksen mukaisia, merkityksellisiä vastauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 64-66.)

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, joka jättää tilaa haastateltavan omille tulkinnoille ja hänen luomille merkityksille sekä ottaa huomioon näiden syntyneen vuorovaikutuksessa. Strukturoidussa haastattelussa, kuten lomakehaastattelut, kysymykset ja niiden muoto taas ovat tiukasti kaikille samat. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48). Yksinkertaistettuna teemahaastattelun tavoitteena on, että kaikista haastattelussa käytetyistä teemoista tutkimukseen osallistujalla on mahdollisuus saada oma ääni kuuluviin ja antaa kokemansa kuvaus. (Vilkkä 2015, 78.)

Tutkimuksessani oli viisi haastateltavaa. Jokainen haastateltava sijoittui ikäluokkaan 25–35-vuotiaat. Tutkimukseen osallistujat löytyivät ns. puskaradion kautta, sekä Facebook:ssa toimivan romaniyhteisölle suunnatun keskusteluryhmän kautta. Kriteerinä haastateltaville oli oma romanitausta, ammattitutkinto sekä työelämäkokemukset. Nämä kriteerit sen vuoksi, että olisi mahdollista vastata tutkimuskysymyksiin. Haastatteluista 1 toteutettiin puhelimitse ja loput 4 siten, että sovimme tapaamisen. Tapaamisessa allekirjoitimme haastatteluosuuden (LIITE 2) ja esittelin teemahaastattelurungon (LIITE 1). Puhelimessa haastateltavalle lähetin nämä sähköisesti ja sain suullisen suostumuksen, joka tuli samalle tallenteelle kuin haastattelu. Tapaamiset toteutuivat haastateltavien kotona. Kestoltaan haastattelut olivat 30–60 minuuttia. Haastattelutilanteet olivat avoimia ja kaikki sujui mutkattomasti. Tilanteet ja kertomukset olivat hyvin mielenkiintoisia ja kerrottavaa haastateltavilla olisi riittänyt todella paljon.

7.3 Aineiston analyysi

Aineiston analyysi tehtiin sisällönanalyysillä. Sisällön analyysi onkin nykyisin useimmin käytetty analyysimenetelmä laadullisissa tutkimuksissa, vaikka sitä voidaan

käyttää myös määrällisessä tutkimuksessa tai yhdistämällä molemmat tutkimusmenetelmät. Sisällön analyysissä tarkastellaan aineiston sisältöjä ja laatua. Sisällön analyysissä tekstiksi muutettu aineisto, kuten nauhoitetut haastattelut, hajotetaan palasiin ja kootaan erilaisiin kategorioihin. Näistä paloista kootaan johtopäätökset. (Seitamaa-Hakkarainen, [viitattu 31.1.2019].)

Kirjoitusprosessi alkoi haastattelutallenteiden litteroinnilla. Litteroinnin jälkeen kokosin kaikkien haastateltavien kertomuksista nousseet asiat pääteemojen alle, joita olivat koulunkäynti, työelämä ja romanikulttuuri. Sen jälkeen jatkoin sisällön teemoittelua edelleen pienempiin ja pienempiin kategorioihin. Tällä tavalla teemoittelin aineiston ja sain joukosta merkitykselliset tekijät, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiini. Aineistosta nousi uusiakin mielenkiintoisia aiheita, mutta täytyi pitää kirkkaana mielessä, mihin juuri tässä tutkimuksessa pyritään.

Teemoittelu on laadullisen tutkimuksen aineiston pienempiin osiin hajottamista. Kun määrällisessä tutkimuksessa luokittelussa kiinnitetään huomio lukumääriin, niin laadullisen tutkimuksen teemoittelussa huomio kohdistetaan sisältöihin. Tällä tavoin aineistoa tiivistetään ja pyritään johtopäätöksiin. (Kajaanin ammattikorkeakoulu, [viitattu 31.1.2019].)

Aineiston analyysiä tehdessä teoria toimii apuna. Se ohjaa teoreettisiin kytkennöihin ja aikaisemman tiedon avuin. Analyysi ei kuitenkaan pohjautu täysin teoriaan vaan sen on tarkoitus luoda uusia tulokulmia asiaan. Analyysistä voidaan tunnistaa aikaisempi tiedon vaikutus, mutta sillä ei kuitenkaan testata aikaisempaa teoriaa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 80.)

7.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen eettisyyttä tavoitellaan hyvällä tutkimuskäytännöllä, jonka edellytyksenä on tietenkin tutkittavalle annettava kattava informaatio olennaisin osin siitä, mihin hän on osallistumassa. Tutkimuksen eettiset näkökulmat voidaan jaotella kolmeen eri luokkaan. Näissä mietitään tutkimusaiheen, aineistonkeruumenetelmän sekä analyysin ja raportoinnin eettisyyttä. Tutkimusaiheen valinta tulee olla eetti-

sesti perusteltua. Täytyy voida esittää miksi aiheen tarkastelu olisi tärkeää ja hyödyllistä. Aineistonkeruumenetelmän kohdalla mietitään, onko valittu tapa oikea ja saadaanko sillä kerättyä tavoiteltu tieto. Kolmannessa näkökulmassa tutkijan tulee olla mahdollisimman tarkka ja rehellinen tutkimustulosten raportoinnissa, mutta silti pystyttävä suojelemaan tutkittavia. Tutkittavien suojeleminen tulee ottaa huomioon jo aineiston litterointi vaiheessa mm. siten että, tekstissä ei tuoda ilmi nimiä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Eettisyys on ollut läsnä työskentelyni alusta saakka. Lähteet olen valinnut kriittisesti ja miettinyt niiden käyttökelpoisuutta. Työhöni on myös merkitty lähdeviitteet ja näin olen käsitellyt tietoa eettisesti, enkä ole väittänyt hankkimaani tietoa itse tuottamakseni tai kenenkään muun ajatuksia omikseni.

Kohdatessani haastateltavia olen toiminut heidän kanssaan yhteistyössä arvostaen heidän näkemyksiään ja mielipiteitään. Olen ollut avoin oma itseni heitä kohtaan. Eettisyys näkyy työssäni myös tutkimukseen osallistuneiden tunnistamattomuutena. Tuon tutkimustulokset tekstissä esiin siten, etteivät he ole tunnistettavissa.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen toteutus ja tutkimuksen luotettavuus ovat yhteistyössä. Molemmat määrittelevät toisiaan. Tarkasteltaessa tutkimuksen luotettavuutta kohteena on tutkijan itse tekemät teot, valinnat ja ratkaisut. Tutkijan on pystyttävä perustelemaan läpi tutkimusprosessin näitä tekemiään päätöksiä. (Vilka 2015, 125.)

Luotettavuutta arvioidessa puhutaan valideetti -ja reliabiliteetikäsitteistä. Validiteetillä tarkoitetaan käsitystä siitä, onko tutkimuksessa pystytty tutkimaan sitä, mikä on ollut tarkoituskin. Reliabiliteetti puolestaan kertoo tutkimuksen toistettavuudesta. Näitä on kritisoitu laadullisen tutkimuksen piirissä, mutta silti ne ovat edelleen käytössä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 119.)

Arvioidessani näitä omassa tutkimuksessani, onnistuin mielestäni tutkimaan juuri sitä, mitä oli tarkoituskin. Onnistuin vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Näin ollen tutkimuksessani valideetti toteutuu ja tutkimus on luotettava. Reliabiliteetti ei täysin toteudu, koska tutkimukseni on laadullinen. Voidaan olettaa, että toistettaessa tutkimus uudelleen, eivät vastaajat välttämättä vastaa haastattelussa täysin samoin. Odotettavaa kuitenkin on, että pääteemat ja niiden sisältö olisi samanlainen.

8 TUTKIMUSTULOKSET

Esittelen tutkimustulokset teemoittain. Tuloksissa pyrin vastaamaan asettamiini tutkimuskysymyksiin. Pyrin kuvailemaan, millaisia opinto- ja työelämäpolut olivat olleet ja miten niitä oli tuettu. Ensimmäiseksi käsittelen koulunkäyntiä, opiskelua ja työelämää. Romanikulttuurin merkityksiä tutkimustuloksissa nousee jokaisessa osa-alueessa. Työn positiivisen otteen korostamiseksi nostan tuloksissa romanikulttuurin hyödylliset merkitykset erikseen esiin. Lisäksi käsittelen vielä työ- ja elinkeinotoimen merkityksen, joka tutkimustuloksissa nousee omaan rooliinsa sosiaalityön muotona. Tutkimustuloksissa ilmenee myös opinto- ja työelämäpolulle asettuneita haasteita.

8.1 Koulupolku ja sen tukeminen

Peruskoulu jokaisella haastateltavalla oli sujunut tavanomaisesti. Peruskoulu oli suoritettu ajallaan ja koulumenestys on ollut keskivertoa. Yhdellä osallistujalla olisi ollut tarve tehokkaampaan tukeen oppimisvaikeuksien vuoksi, ja yksi osallistuja oli saanut tukiopetusta peruskoulussa.

Koen etten ole saanut ala-asteella koulussa tarvittavaa tukea. Ylivilkkautta tai keskittymishäiriöitä ei silloin ymmärretty kuin nykyään. (Osallistuja2)

Sain jossain kohtaa tukiopetusta matikassa yläasteella. (Osallistuja1)

Olen aina ollut ihan keskiverto oppilas. Musiikissa olin hyvä ja uskonnossa. Matikkakin sujui sekä ympäristötieto. (Osallistuja1)

Vanhemmilta saatu tuki nousi merkityksellisimmäksi ja jokaisen koulunkäyntiä oli jollakin tapaa kotoa tuettu. Merkitys korostui varsinkin peruskouluaihana. Monen haastatellun vanhempien oma koulupolku oli ollut rikkinäinen, eikä peruskoulua ollut välttämättä suoritettu loppuun. He olivat silti kannustaneet omia lapsiaan koulunkäyntiin. Vanhemmat olivat nähneet tärkeänä lasten mahdollisuuden koulunkäyntiin.

Vanhemmat oli aina sitä mieltä että, opiskelet niin pitkälle kun vaan itse ikinä haluat ja kykenet, koska heillä ei oo ollu sitä mahdollisuutta. (Osallistuja3)

Olen kasvanut perheessä, jossa koulun käymistä arvostettiin ja sitä meiltä lapsilta myös vaadittiin. (Osallistuja4)

Jokainen haastateltava nosti esiin myös ystäviltä saadun kannustuksen ja vertais-tuen. Opiskelukaverien tuki oli koettu myös kannustavana. Tämä korostui varsinkin sitten aikuisena, ammattiin johtavissa opinnoissa.

Perhe ja suku ja ystävät on olleet kannustavia opiskelun suhteen. Ystävien kanssa on tehty yhdessä jotain koulutehtäviä, jotka ovat olleet vaikeita. (Osallistuja4)

Ystäviä ja sukulaisia oli, jotka kannusti opiskelemaan, että lähde vaan, että se opiskelu on mielenkiintoisempaa aikuisena kun nuorena, että sä pystyt siihen. (Osallistuja2)

Saatu tuki oli ollut sanallisen kannustamisen lisäksi myös käytännön apua esimerkiksi tehtävissä, jota oli saatu sukulaisilta tai ystäviltä. Vanhempien omat taidot eivät välttämättä olleet riittäneet enää yläkoulun tehtäviin, mutta sitten apua oli saatu yhteisön muilta jäseniltä.

Kyllä vanhemmat on tukenu siinä missä on pystynyt. Heistä kumpikaan ei ole käynyt peruskoulua loppuun ja muistan kun joskus oli vaikeampia matikan tehtäviä, niin siten on esimerkiksi vanhempi serkku auttanut. (Osallistuja3)

Aikuisena kun olen opiskellut niin tukea ja apua tehtäviin olen saanut puolisoiltani. (Osallistuja1)

Opiskelun suhteen tärkeintä on ehkä ollut vertaistuki niiden ihmisten kanssa, joiden kanssa oon opiskellut. Tietysti myös iso osa on ollut ystävien ja perheen kannustaminen ja tarvittaessa tehtävissä auttaminen. (Osallistuja4)

Ammatilliseen koulutukseen siirtyminen oli tapahtunut suoraan peruskoulun jälkeen, lukuun ottamatta yhtä haastateltavista. Hänen koulupolkunsa oli katkennut

peruskoulun jälkeen ja ammattitutkinnon hän oli opiskellut vasta aikuisena usean vuoden jälkeen. Syy tähän näytti olevan koulussa ilmenevät haasteet ja tuen puute.

No yhdeksännellä luokalla hain kone- ja metallialan perustutkintoon ja pääsin, mutta ei se ollu mun juttu. Oon sitten aikuisena vaihtanut alaa. (Osallistuja1)

Katsottiin että toi on vaan villi lapsi ja se on ominaista, kun on romani. Aliarvioitiin se oikea vaiva. Ei tuettu ja kerrattu tarpeeksi. Jos olisin saanut tarvittavan tuen, olisin jatkanut heti koulunkäyntiä yläasteen jälkeen. (Osallistuja2)

Muut koulunkäyntiä tukeneet tekijät. Tutkimusaineistosta nousee selvästi esiin osallistujien oma asennoituminen ja tahto opiskella sekä menestyä. Nämä ovat selvästi toimineet eteenpäin vievänä voimana koko opintopolulla. Ajatuksena oli, että opiskelu kuuluu elämään.

Kyllä mulla koulunkäyntiin on ollut sellanen suhtautuminen, että se kuuluu lapsen ja nuoren elämään oleellisena asiana. Se on pohjana elämän rakentamiseen ja ammattia kohden. Kyllä mulla on ollu koulu aina sellasta, että mä oon siitä tykänny. (Osallistuja3)

Yläasteella alkoi jo ajatella ammatin opiskelua. Ajatus oli takaraivossa kuitenkin aina, että tää koulunkäynti on asia mikä pitää hoitaa. (Osallistuja1)

Haastateltavista jokainen nosti esiin tahdon näyttää omat kykynsä ja osoittaa romaneihin kohdistuvat ennakkoluulot vääriksi. Tämän ajattelun kehitys näyttää alkaneen yläasteella alkaen siitä, että ammatinhankinnan tärkeys on tullut ajankohtaiseksi. Ammattiopinnoissa oman oppimisen ja kehittymisen halun rinnalle on tullut halu osoittaa kykynsä.

Mut on saanu jatkamaan asenne, että mä näytän kaikille. Näytän, että mä osaan ja pärjään tässä mitä teen. On pitänyt jaksaa raivata tietä ja osoittaa, ettei ole ennakkoluulojen mukainen. (Osallistuja2)

Kuitenkin mielessäni oli koko ajan, että minun tulee saada hyvät numerot, että pääsen jatko-opintoihin ja saan itselleni ammatin. Itselläni on aina ollut tahto näyttää valtaväestölle, että kyllä meistä romaneistakin on kouluttautumaan. Haluan myös rikkoa niitä stereotyyppioita, joita romaneita kohtaan on. (Osallistuja4)

Peruskoulun jälkeen oli selvää, että koulua jatketaan. Ei se ollu edes vaihtoehto, etteikö olis mennä kouluun. Ja kyllä mä ainakin oon ollut ehkä tietyllä lailla halukas näyttämäänkin mihin itestä on. (Osallistuja5)

Tulevaisuudessa jokaisella oli uusia opiskelusuunnitelmia. Tutkimustuloksista ilmenee, että halu päästä opiskelemaan on ollut korkea ja on edelleen. Tulevaisuuden suunnittelussa ja haaveissa jokaisella korostui tahto opiskella lisää. Haaveet sijoituivat korkeakouluopintoihin. Osalla haastateltavista opinnot olivat jo alkaneet, joko ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa. Opiskelun nähtiin myös olevan merkittävää muiden haaveiden toteuttamiselle.

Mä nään, että 10 vuoden päästä toimin lastenkodissa, se on mun haave. Haluaisin tulevaisuudessa opiskella sosionomiksi. (Osallistuja2)

Toivon että tulevaisuudessa mulla on vakituinen työpaikka jossakin ja ehkä lähden jatkamaan vielä eri opintoja. (Osallistuja3)

Tulevaisuudelta toivon, että olisin suorittanut yliopistotutkinnon. Tutkinosta en ole varma, mutta sinne aion tähdätä. (Osallistuja4)

Kiusaaminen näyttäytyy haasteena romanioppilaiden koulunkäynnissä. Jokainen osallistujista mainitsee, että koulusta olisi pitänyt saada enemmän tukea. Tuen tarve ei kohdistunut niinkään oppimiseen yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta, vaan koulussa olemisen olosuhteisiin. Jokainen haastateltava oli kokenut peruskouluaihana koulukiusaamista ja henkilökunnan siihen puuttumisen liian tehottomana. Koulukiusaaminen oli selvästi sijoittunut enemmän yläkouluun kuin ala-aste aikaan, vaikka sielläkin sitä oli ollut. Koulukiusaamisen aiheena oli ollut romanitausta. Kiusaaminen oli ilmentynyt suurimmaksi osaksi nimittelynä.

Jossain vaiheessa oma pukeutuminen muuttui yläasteikäisenä, tässä vaiheessa ennakkoluulot lisääntyivät ja kiusaamista oli läpi koko koulun. (Osallistuja1)

Ala-asteelle kun menin, niin oli kaikki ihan okei, oli motivaatiota, mutta sitten tuli koulukiusaamista tosi paljon. Tuli se tunne, etten halua enää mennä kouluun. (Osallistuja2)

Ei koulusta sellasta erillistä tukea tullu. Sen kummempaa kun muillekkaan. Yläasteella oli koulukiusaamista, siihen olis kyllä pitäny puuttua. (Osallistuja5)

Muistan yläkoulusta sen että, silloin oli sellasta kiusaamista ja nimittelyä. Sitä ennen alakoulussa ei ikinä se oma tausta ja nimi tullu millään lailla negatiivisessa merkityksessä esiin. Että sä oot jotekin erilainen. 1-6 luokkaan mä en kokenut olevani oman taustan takia mitenkään erilainen. Nimittelyyn ja kiusaamisen ei oikeestaan puututtu. Ei terveydenhoitajakaan, vaikka siitä käytiin sanomassa. (Osallistuja3)

Peruskoulun jälkeisissä opinnoissa koulukiusaamista ei ollut ilmennyt, mutta haastateltavista 3 nostaa esiin mielestäni merkittäviä negatiivisia huomioita. Nämä liittyvät opettajien käytökseen ja asennoitumiseen oppilaiden romanitaustaan kohdistuen eri kouluasteilla. Näitä kokemuksia haastateltavilla oli niin peruskoulusta, kuin ammattiopinnoistakin. Haastateltavat olivat kohdanneet eriarvoista kohtelua romanitaustan vuoksi ja heidän tarpeitaan oli sivuutettu romanitaustan perusteella.

Sitten kun aloin huomata myös opettajissa rasismia, se oli tosi kauheaa ja olin pettynyt siihen, että ne kohteli niin eriarvoisesti. Ennen kaikkea olisin kaivannut tasa-arvoisuutta opettajilta ja että kiusaaminen olisi otettu vakavissaan. (Osallistuja2)

Katsottiin että toi on vaan villi lapsi ja se on ominaista kun on romani. Aliarvioitiin se oikea vaiva. (Osallistuja2)

Lisäksi kokemuksia oli siitä, että opiskelijana oloa oli ihmetelty tai heitä ei olisi haluttu opiskelemaan. Oli myös kokemuksia siitä, että vaadittiin enemmän kuin valtaväestön oppilailta.

Ammattikorkeassa törmäsin siihen, että opettajat kyselivät jatkuvasti, miksi juuri minä olen lähtenyt opiskelemaan. Se romaninaisen opiskelu oli ihmeellistä muille eikä mulle itselle. Luokkakavereille se ei ollut, vaan opettajille. (Osallistuja3)

Itse huomasin, että ammattikoulussa ei riittänyt se, että tein parhaani ja sen saman minkä valtaväestö vaan minun tuli tehdä asiat 110% paremmin, jotta tein asiat hyvin. Eräs opettaja kertoi, kun koulu oli lopuillaan,

että toinen opettaja ei olisi halunnut, että meitä olisi aloittanut koulussa yhtään romania. Luokassa aloitti 4 romaninuorta. (Osallistuja4)

Romanikulttuurin merkitys on myös positiivinen, vaikka tutkimusaineisto osoittaa, että romanitausta tuo haasteita oppilaiden elämään. Haastateltavat nostivat kuitenkin esiin monia positiivia merkityksiä, joiden he uskoivat olevan kulttuurista johtuvia. Jokaisen haastateltavan vastauksista ilmenee, että tällaisia ominaisuuksista ovat sosiaalisuus ja avoimuus. Haastateltavat arvioivat sosiaalisiin taitoihinsa vaikuttaneen yhteisöllisyyden, joka romanikulttuurille on ominaista.

Kulttuuri on ollut aina jotenkin positiivisessa merkityksessä esillä koulu-polun aikana. Kyllä koen, että romanikulttuurin yhteisöllisyys on vaikuttanut saatuun tukeen. On ollut automaatio, että muut on auttanut jos vanhemmat ei ole osannut. (Osallistuja3)

Luulen, että kulttuuri on tehnyt musta sosiaalisen, että on vaikuttanut sillä tavalla. On aina oltu ihmisten kanssa tekemisissä ja kai se on joku temperamentti kysymyksen. (Osallistuja5)

Toki uskon, että romanikulttuuri vaikuttaa siihen että, on helposti lähestyttävä muille ihmisille, kun on avoin luonne. Meillä on todella ominaista olla omatoimisia. Se opetetaan lapsena jo kotona, että tartutaan asioihin, ei jäädä vaan sivuun. Se on ollut helpottava tekijä. Tietenkin myös sosiaalisuus ja sellanen ihminen ihmisenä kohtaaminen. Se tulee paljon romanikulttuurin pohjalta. Kun oot ite vähemmistöä et silloin katso kuin laput silmillä muita ihmisiä. (Osallistuja2)

8.2 Työelämän kokemukset

Työharjoittelut osoittautuivat avaintekijäksi onnistuneen työelämäpolun osalta. Opintojen aikaiset harjoittelut olivat jokaisen kohdalla avanneet ovia työpaikkoihin. Merkitykselliseksi haastateltavat kertoivat mahdollisuuden päästä näyttämään millaisia ihmisiä ja työntekijöitä he ovat.

Työelämään siirryin työharjoittelun kautta. Tein ensin keikka hommia opiskelun ohella. Mua pyydettiin työharjoittelun jo seuraavana päivänä isoon tilaisuuteen illaksi töihin, siitä se sitten lähti ja puhe kiersi musta hyvänä työntekijänä. Että on sulava ja joustava ja osaa heittäytyä. Edellisen paikan esimies, joka oli vaihtanut paikkaa, soitti mulle ja

pyysi mua sitten töihin jo ennen valmistumista. Lähdin sitte ensin kesätöihin ja siitä jäin sinne. Mun ei oo tarvinnut itse hakemalla hakea töitä vaan mut on niinku napattu töihin. (Osallistuja2)

Harjoittelujen kautta olen ajautunut työelämään jo opiskeluaikana. Mua pyydettiin koulun jälkeen töihin. En ole hirveästi joutunut markkinoimaan itseäni. Mun kohdalla on ollut merkittävää, että olen harjoitteluiden kautta päässyt näyttämään mitä osaan. En ole vain nainen, enkä vain romaninainen, vaan olen päässyt näyttämään minkälainen juuri minä olen. (Osallistuja3)

Työelämän motivaation lähteinä näyttäytyi erilaisia tekijöitä. Näitä olivat halu olla osa yhteiskuntaa, itsensä kehittämisen halu, päättäväisyys rikkoa ennakkoluuloja, sekä olla kannustajana muille romaninuorille. Nämä tekijät ovat työelämäpolun onnistumista tukemassa.

Haluaa päästä kiinni yhteiskuntaan eikä halua pudota sen ulkopuolelle. Eikä halua vastata stereotypioita mitä romaneista ajatellaan. Riippumattomuus yhteiskunnan tuista. (Osallistuja2)

Itsepintaisuus, se, että haluaa elämässä eteenpäin. Haaveiden tavoittelu. Oma positiivinen persoona on vienyt eteenpäin. (Osallistuja4)

Itse haluan olla sellainen henkilö, joka kannustaa meidän omia nuoria. Yläkouluikäiset elävät sellaisessa taite kohdassa, että jos siellä ei olla pukkaamassa eteenpäin niin romaninuoret tippuu ja koulut jää kesken. (Osallistuja3)

Työelämän haasteet. Vaikka työharjoittelupaikat näyttävät olevan avainasemassa romaneiden työllistymiseen, niiden löytymisessä oli ollut haastateltavien mukaan vaikeuksia. Tähän törmääminen sosiaali- ja terveysalalla ei ollut niin yleistä, mutta muilla aloilla, joissa haastateltavia oli työskennellyt, se oli tavallista.

Opiskelu aikana harjoittelupaikan saanti romanitaustan vuoksi oli äärimmäisen vaikeaa. Niitä ei meinannut löytyä mistään. Kukaan ei suostunut ottamaan romaninaista. Yhdessä paikassa sanottiin, ettei mua voida ottaa, koska katoaa asiakkaat. Kerran mulle oltiin luvattu työharjoittelupaikka ja sen jälkeen kun menin haastatteluun ei otettu. (Osallistuja2)

Työyhteisössä haastateltavat olivat aika-ajoin kohdanneet ennakkoluuloja ja sopimatonta käytöstä työyhteisön osalta. Nämä ilmenivät esimerkiksi sopimattomien vit-sien kertomisena tai suorana kieltäytymisenä palkkaamasta romania.

Tällä alalla opiskeluissa en ole kohdannut tyrmääviä ennakkoluuloja, mutta esimerkiksi työkkärin projektissa mukana olleena minulle on suoraan sanottu, ettei haluta palkata mustalaisia. Ja jos olen hakenut töitä niin aina kaikki paikat on juuri hetki sitten täytetty. (Osallistuja1)

Työyhteisö on aluksi ollut kovin varautuvainen minuun. Rasismia on paljon ja on vaikeaa olla ns. ensimmäinen romanityöyhteisössä, joka raivaa tien eteenpäin. Tuntuu, että kun on eri kulttuurista, niin se oikeuttaa toista käyttäytymään sinua kohtaan epäkunnioittavasti. Saat olla vit-sin aihe. (Osallistuja4)

Työnhaku oli kokemuksien mukaan ollut myös haastavaa, jos hakija ei ollut paikkaan ennestään tuttu. Pääasiassa työsuhteet ovat olleet määräaikaisia. Joitain vakipaikkojakin oli saatu.

Ennen kuin nykyinen työpaikkani aukesi minulle etsin töitä akuuttipuolelta 2 vuoden ajan. Laitoin kuukauden aikana vaihtelevasti 5–15 hakemusta. Kahden vuoden aikana pääsin kolmeen työpaikkahaastatteluun. (Osallistuja4)

Palkkatuen loppumisen jälkeen tähän paikkaan haettiin vakituista työntekijää, enkä tullut siihen valituksi, vaikka olin tehnyt sitä jo vuoden. Enkä saanut myöskään sijaisuutta siihen. Pomoni organisaation ulkopuolelta ei ikinä saanut vastausta siihen miksi minua ei valittu. En itse keksi mitään muuta selitystä kuin sen, että mun tausta on siihen jotenkin vaikuttanut. (Osallistuja3)

Valmistuin hyvin arvosanoin. Työllistyin myös heti valmistumisen jälkeen ja sain vakipaikan 7vuotta sitten. (Osallistuja1)

Teen nyt pitkää sijaisuutta, vakipaikkaa mulla ei vielä ainakaan oo. (Osallistuja5)

Romanikulttuurin merkitys työelämässä nähtiin myös positiivisena. Kulttuuri ei ollut haastateltavien mukaan tuonut työelämään ainoastaan haastetta, vaan he ovat osanneet kääntää sen monessa asiassa kohdallaan positiiviseksi tekijäksi, kuten

aikaisemmin esiin tuodut sosiaaliset taidot. Haastateltavat toivat esiin, että nämä kulttuurin tuomat ominaisuudet ovat työelämässä hyödyttäneet. Sosiaali- ja terveystalalla työskentelevät näkivät sen myös organisaation voimavarana heidän kauttaan, esimerkiksi konsultaatiomahdollisuutena.

Koen että kulttuurista on positiivinen juttu työ kentällä. Tänäkin päivänä tarvitaan varsinkin sosiaalialalla ja sosiaalityössä niitä muurinmurtajia, ja myös niitä ihmisiä, joita voidaan konsultoida. Joka sektorilla on tämä tarve. (Osallistuja3)

8.3 TE-palvelut

Tutkimustuloksien esittelyssä nostan esiin erikseen työ- ja elinkeinopalvelut, koska kolmen haastateltavan kohdalla onnistuneen opinto- ja työelämäpolun kannalta ne ovat olleet merkittävässä roolissa. TE-palveluista on löytynyt käytännön keinoja ja väyliä, varsinkin opintoihin liittyen, mutta myös työntekijöiden tapa kohdata asiakkaansa on ollut haastateltaville merkittävää. Eräs haastateltava arvioikin, että hänelle oli ollut suurin merkitys juuri kohdalleen sattunut työntekijä. Haastateltavat arvioivat saaneensa ohjausta, tukea ja neuvoa sekä merkittävää henkilökohtaista kannustusta ja uskoa heidän onnistumiseensa.

Suurin tuki tuli TE- toimiston työntekijältä ja kun menin kouluun siellä oli yksi opettaja, joka uskoi muhun alusta loppuun. Näen että, tämä on ollut henkilöstä kiinni. Työkkärissä ymmärrettiin, ettei oo mikään kortti ettenkö haluaisi lähteä eteenpäin, vaan mulla on pelkoja romaninai-sena. Siellä oli ihminen vastassa toista ihmistä. Se oli isoin asia. (Osallistuja2)

Työvoimatoimisto ns. osti minulle opiskelupaikan. Olin itse todella aktiivinen ja tein yhteistyötä. Sitä kautta sain taloudellisen tuen, että pystyin opiskella koska oli jo perhettä. Sain työmarkkinatukea. (Osallistuja1)

8.4 Yhteenveto

Tutkimuksen aineistonkeruu haastatteluina oli mielekästä. Keskusteluissa nousi esiin monia mielenkiintoisia näkökulmia ja kokemuksia. Haastateltaville merkittävää oli henkilökohtainen tuki ja kannustus. Sitä oli saatu niin perhepiiristä kuin ulkopuolisilta

tahoiltakin. Onnistunut opinto- ja työelämäpolku on vaatinut myös paljon omaa motivaatiota ja sinnikkyyttä. Yläkoulu-aika näyttää olevan tietynlainen taite kohta, kuten aikaisemmistakin tutkimuksista käy ilmi. Tuohon aikaan jokainen haastateltava oli kokenut koulukiusaamista etnisen taustan takia. Työ-elämään päästyään jokainen haastateltava oli ollut pidetty työntekijänä ja romanitaustalla oli ollut positiivinen merkitys monessa asiassa. Tulevaisuuden haaveet haastateltavilla kohdistuivat valmistumiseen, opintojen jatkamiseen sekä vakituisiin työsuhteisiin. He näkivät näiden olevan edellytyksiä muiden haaveiden toteuttamiselle.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

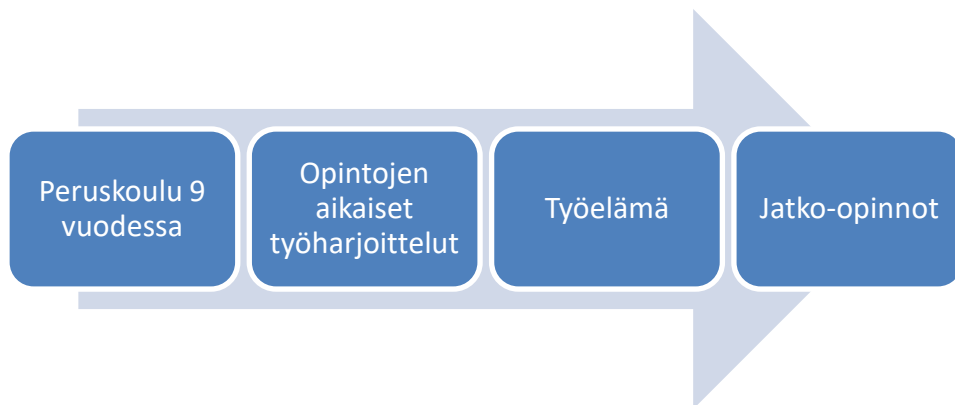
Aloittaessani kirjoittamaan tutkimuksen johtopäätöksiä, nostan esiin aikaisemmin tässä työssä mainitun Pietilän ja Siekkisen (2018) opinnäytetyössä esittämän näemyksen siitä, että asuinpaikkakunta vaikuttaa tapaan toteuttaa romanikulttuurin tapoja ja arvoja. Totesin, että tähän on myös itse romanina helppo samaistua. Etelä-Pohjanmaalla näyttäisi romanien parissa olevan tavanomaista kouluttautua. Jokainen haastateltavista tunsu alueelta useita kouluttautuneita romaneita. Voidaan siis olettaa, että tutkimustuloksiin vaikuttaa romaniyhteisön heterogeenisuus siten, että tulokset eivät ole yleistettävissä kaikkia romaneita koskeviksi. (Törmä ym. 2012.) Tutkimukseni oli tarkoituskin rajata Etelä-Pohjanmaalle, joten mielestäni tuo vaikutus ei ole ongelma.

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä kysyin, millaisia onnistuneita opinto- ja työelämä polkuja romaneilla on? Tutkimustuloksista nousee esiin selkeä polku, joka johtaa työelämään. Polku alkaa peruskoulun suorittamisesta tavanomaisessa ajassa. Toisen asteen koulutuksen aikana tapahtuvat työharjoittelut olivat ovi, jonka kautta romanit olivat siirtyneet työelämään. Tätä polkua on kuvattu työssä myöhemmin kuviossa 1. Työelämään siirtyminen oli tapahtunut jo opintojen aikana. Työsuhteet olivat pääasiassa määräaikaisia sijaisuuksia. Tähän opinnäytetyöhön käyttämästäni tiedosta käy ilmeiseksi se, miten vaikea näitä työelämän kannalta merkittäviä harjoittelupaikkoja on romaneiden saada. Oman tutkimukseni materiaalista käy myös ilmi tämä todellisuus.

Jokaisella haastateltavalla oli suunnitelma jatko-opinnoista. Osa oli jo suorittanut ammattikorkeakoulututkinnon ja haaveilivat yliopistossa opiskelusta. Heillä oli selkeä motivaatio pyrkiä kehittämään itseään. Haastateltavat näkivät koulutuksen olevan edellytys työlle ja sen avulla toimeentulon kautta saavutettavan riippumattomuuden. Koulutuksen merkitys yksilön ja yhteisöjen hyvinvointiin onkin suuri ja sen vaikutukset ovat moninaisia (Martelin, Kuusio & Paakkanen 2018, 29). Haastateltavien halua opiskella korkeakouluissa tukee Tsetanes Naal -projektin yhteydessä toteutettu kysely, johon romanitaustaiset vastaajat olivat ilmaisseet kiinnostuksensa korkeakouluopintoja kohtaan. (Perho 2018.) Yhteistä jokaiselle haastateltavalle oli,

että mieluinen ammatti on selkeytynyt vasta aikuisiällä. Neljä heistä työskenteli sosiaali- tai terveysalalla ja osalla oli aikaisempi ammattitutkinto esim. rakennusalalta.

Tutkimusten mukaan romaneiden koulutuspolut katkeavat tavallista useammin. Tähän on arveltu olevan monia eri syitä. (Rajala & Blomerus 2015.) Opinnäytetyöni tutkimukseen osallistujista kahdella opintopolku on katkennut kerran ennen valmistumista. Heidän kohdallaan TE- palveluiden rooli oli noussut merkitykselliseksi. Tätä avaan myöhemmin käsiteltäessä toista tutkimuskysymystäni, joka koskee onnistuneiden opinto- ja työelämäpolkujen tukemista.

Kuvio 1. Opintopolku.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli, miten romaneiden onnistunutta opinto- ja työelämäpolkua on tuettu. Tutkimustulosten mukaan tähän löytyy niin ulkopuolelta tulevaa tukea, kuin yksilöllä itselläänkin olevia ajatuksia ja asenteita, jotka toimivat tukena onnistumiselle. Näitä esille nousevia teemoja on kuvattu myöhemmin kuviossa 2.

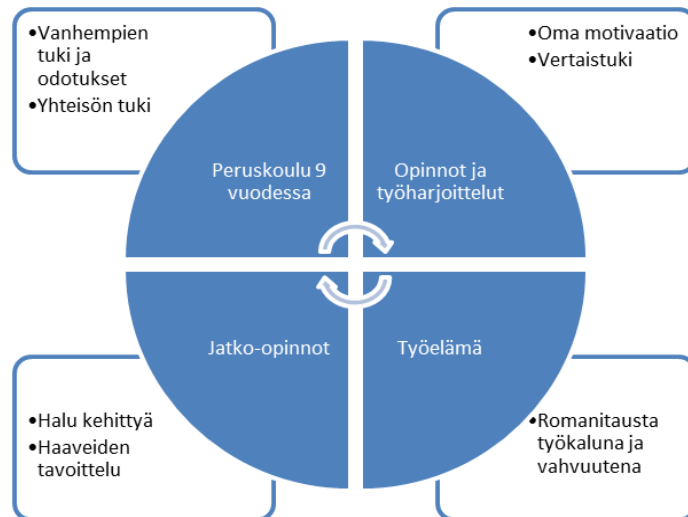
Romaneiden osallisuuden ja koulutustason parantuminen on vaatinut yhteisön oman heräämisen sekä aktivoitumisen asian tärkeydelle. (Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa 2008.) Tutkimukseni tulokset tukevat myös tätä ajatusta. Tutkimustuloksista käy ilmi, että oma halu näyttää pystyvänsä ja motivaatio kehittää itseä sekä paremman elämän tavoittelu on kantava voima onnistumisen kannalta. Tämä korostuu varsinkin peruskoulun jälkeisessä ajassa. Tutkimuksesta käy ilmi, että tämä palava näyttämisen halu kumpuaa kohdatuista ennakkoluuloista

ja niiden vääräksi todistamisen tarpeesta. Tätä ennen vanhempien rooli on ollut tärkeä, koska he ovat kasvattaneet lapsensa arvostamaan koulunkäynnin tärkeyttä. On siis selvää, että kyseessä on myös arvokysymys ja asennoituminen.

Peruskouluaiikana vanhempien tuki on ollut merkittävää. Tuki on ollut sanallista kannustusta ja kehumista. Romanikulttuurin ominaispiirteenä kuuluva yhteisöllisyys on myös korostunut koulunkäynnin tukemisessa. Kannustusta on saatu myös muulta yhteisöltä, vanhempien lisäksi. Käytännön apua on saatu tehtävien teossa muilta sukulaisilta, jos vanhempien taidot eivät ole riittäneet.

Ammatillisiin opintoihin siirtyessä ikätovereiden tuki on korostunut. He ovat kannustaneet uskomaan omiin kykyihin ja auttaneet tehtävissä. Toisen romaninuoren onnistuminen on ollut merkittävä vertaistuki ja esimerkki. Romanikulttuuri on kollektiivinen kulttuuri poiketen suuresti Suomessa vallitsevasta yksilökeskeisyyden korostamisesta. (Väestöliitto 2018.) Tutkimustuloksista käy ilmi, että romanikulttuuriin kuuluva yhteisöllisyys tukee onnistunutta opinto- ja työelämäpolkua. Tätä tutkimustulosta tukee myös aiemmat tutkimukset. Romanikulttuurin ominaisuudet, kuten yhteisöllisyys ja osallisuus sosiaalisissa suhteissa, ovat voimavarojen lähde. Nämä voimavarat näyttäisivät olevan kantava voima vaikeissakin olosuhteissa. (Lämsä ym. 2018, 141)

Työelämäpolun onnistumisen kannalta opintojen aikaiset työharjoittelut ovat olleet suurin tuki. Opinnäytetyöni tutkimuksessa käy ilmi, että jokaisen kohdalla juuri työharjoittelut olivat avanneet ovet työelämään. Näytti siltä, että avoimien hakujen kautta töihin pääsy oli vaikeampaa kuin harjoittelun kautta. Tutkimukseni tulosten valossa kysymys näyttäisi olevan siitä, että harjoittelu on mahdollisuus päästä osoittamaan oma osaaminen ja ammatillisuus ns. romanikulttuurin takaa ja mahdollisuus osoittaa ennakkoluulot turhiksi.

Kuvio 2. Opinto- ja työelämäpolun tuki.

Romaneiden työllisyyden tilanteesta ei ole oikein käytettävissä ajantasaista kattavaa ja varteen otettavaa selvitystä. Viimeisin laaja selonteko on Valtakarim ja Syrjän vuonna 2008 tekemä ja sen mukaan romanit kohtaavat syrjintää työmarkkinoilla. Olisikin aiheellista saada uutta kattavaa tietoa, miten tilanne on muuttunut. Käytännön työ ja hankkeet ovat kuitenkin edelleen osoittaneet, että koulutetuillakin romaaneilla on vaikeuksia työllistyä. (Hakola 2018, 26.)

Romanitausta tuo mukanaan monia haasteita opinto- ja työelämäpolulle. Tutkimustuloksista käy kuitenkin ilmi, että työelämän ovien avautumisen jälkeen romanitausta muuttuukin positiiviseksi tekijäksi. Se nähdään ominaisuutena, jonka kautta työntekijällä on sosiaalisten taitojen vahvuutta, sekä erityisosaamista monikulttuurisessa toimintaympäristössä. Romanitausta toimii mitä ilmeisemmin työkaluna, varsinkin sosiaali- ja terveysalalla. Kansainvälinen ja monikulttuurinen osaaminen onkin arvioitu tulevaisuuden työelämäosaamisen kannalta tärkeäksi (Salo ym. 2011, 32–34).

Jatkotutkimusaiheena ehdottaisin tutkimuksen uusimista, jossa tarkasteltaisiin nuorempien romaneiden onnistuneita opinto- ja työelämäpolkuja. Koulusta saatu tuki ja näin ollen koulusosiaalityö, oli kokemuksen mukaan jäänyt riittämättömäksi tai sillä

ei ollut roolia opintopolulla ollenkaan, vaikka sen tarve kuitenkin ilmeni. Haastattelujen mukaan esimerkiksi kuraattoreita ei heidän aikanaan koulussa vielä ollut, tai työmuotoa oltiin vasta käynnistämässä. Olisi mielenkiintoista nähdä, näyttäytyvätkö nämä työmuodot nuorempien romaneiden opinto- ja työelämäpoluilla merkityksellisinä.

10POHDINTA

Opinnäytetyöprosessini oli pitkä. Se kesti 1 vuoden ja 5 kuukautta. Matkalle mahtuu monta eri käännettä. Tuntui, että heräsin hieman myöhässä siihen todellisuuteen, että opinnäytetyötä nyt todella pitää alkaa tehdä. Aikataulutusta ei helpottunut yhtään perheen, työn ja koulun yhteensovittaminen. Opiskeluissa tuli myös viimeisen harjoittelun osalta viivästystä, koska jouduin keskeyttämään ensimmäisessä paikassa riittämättömän ohjauksen vuoksi. Se oli kyllä hyvä päätös, koska uusi paikka oli todella opettavainen. Opinnäytetyön tekemisessä tuli aika pitkä tauko tuon harjoittelun ajaksi. Olen kuitenkin helpottunut, kun olen nyt tässä.

Päätin heti alussa, että teen opinnäytetyön yksin. Olen matkan varrella pohtinut, oliko se hyvä päätös. Siinä on puolensa. Hyvää oli se, että sain tehdä työtä omassa tahdissa, kotona ja aikataulutusta oli helpompaa. Yhteistyötä olisi kaivannut silloin, kun motivaatio katosi ja aloittamisen vaikeus valtasi. Apua ja tukea olen saanut opinnäytetyön ohjaavalta opettajalta aina tarvittaessa. Muutoin matka onkin ollut aika yksinäinen. Joitain ajatuksia olen saanut jakaa yhteistyötahon jäsenten kanssa, mutta sekin aika on ollut rajallista.

Tämä työ on herättänyt paljon ajatuksia ja olen pohtinut omaa tulevaisuutta valmistumisen jälkeen. Se on myös herättänyt ajatuksia siitä, mitä omat lapset kohtaavat ja miten tätä maailmaa katsovat. Toivon, että romanilasten ja nuorten joukossa tehtäisiin edelleen tehokkaasti työtä, jotta opinto- ja työelämäpolku olisi mahdollisimman tasainen. Tehdessäni tätä työtä oli todella kannustavaa ja hienoa nähdä se, että yhteisömme keskellä on monia osaavia esimerkkejä nuorillemme. Olisi tärkeää, että he pääsisivät näkyville paikoille ja saisivat mahdollisuuden näin tukea oman yhteisönsä jäseniä. Uskoa tulevaisuuteen loi myös todettu tieto siitä, että romaneiden tulevaisuus on menossa valoisampaan suuntaan ja kehitystä tapahtuu. Näen, että innostus kouluttautumiseen on avain tähän.

Itseäni huolestuttaa kuitenkin moninaiset yhteiskunnassamme alaa valtaavat ongelmat. Nuorten ajautuminen erinäisiin vaikeuksiin päihteidenkäytön syövereissä on

näkyvissä myös romaniyhteisössä. Oma näkemykseni on, että eriarvoisuuden lisääntyminen, kuten tuloerojen kasvaminen, pitäisi saada pysäytettyä. Uskon, että tasa-arvoisuuden parantamisella olisi vaikutusta marginalisoitumisen vähänemiseen.

Pohtiessani omaa opinto- ja työelämäpolkuani, minun täytyy yhtyä tutkimukseen osallistujien ajatuksiin siitä, että kotoa saatu kannustus ja vaatimus on ollut äärimmäisen tärkeää. Siitä suuri kiitos vanhemmilleni. Merkittävää on ollut myös puolison tuki ja apu lapsiperhearjessa, johon olen opiskelun yhdistänyt.

Ajattelen, että tulevaisuudessa oma romanitaustani on etuoikeus sosionomina työskennellessä. Oma erilaisuuteni on aina auttanut minua kohtaamaan jokaisen ihmisen arvokkaana ja kunnioittaen. Se on myös silmiä avaava oma kokemus siitä, miltä erilaisuus ja ikävätkin kohtaamiset voivat tuntua. Sosiaalialan työssä ihmisten kohtaamisella on suuri merkitys. Uskon, että romanitaustani syventää ymmärrystäni yhteisön merkityksestä yksilön elämässä. Minulle on muodostunut kuva, että se on usein unohdettu näkemys. Sosiaalityö on onneksi herännyt uudelleen yhteisöllisyyden merkitykseen, yksilökeskeisen työskentelyn rinnalle. Yhteisöllisyys, sosiaalinen osallisuus ja kuuluminen johonkin voi parhaillaan tuottaa yksilölle suuren määrän hyvinvointia. Olen kiitollinen siitä, että olen saanut näitä osakseni kuuluessani romaniyhteisöön.

Sosionomina haluan olla myös itse muutosvaikuttamassa ympäröivään yhteiskuntaan. Voin omalla esimerkilläni olla tukemassa muita romaninuoria, kuten tämän opinnäytetyönkin tarkoitus on olla kannustaja. Näen myös muutosvaikuttamisen mahdollisuuden sosiaalialan työkentällä työyhteisössä ja asiakkaissa. Toivottavasti tulevaisuudessa emme olisikaan niin erilaisia, vaan ihan tavallinen osa työelämää.

Valmistumisen jälkeen koen olevani varmempi, kypsempi ja laajemmilla näkökulmilla varustettu sosiaali- ja terveysalan ammattilainen. Olen valmis ottamaan vastaan sen, mitä elämä eteen tuo. Opintojen alussa minun oli hankala irrottautua hoitajan roolista, kun olin sitä työtä tehnyt pitkään. Nyt koen, ettei sitä ole tarvinnut hylätä, olen saanut lisää ja voinut yhdistää uuden ja aikaisemmin opitun sosionomin ammatti-identiteettiin. Koen, että sosionomikoulutuksen kautta ammattitaitoni asiak-

kaan kohtaamisessa, vuorovaikutusosaamisessa ja kokonaisvaltaisessa tarkastelussa on kasvanut merkittävästi. Opintojen aikana minussa on herännyt halu kehittyä ja kehittää. Toivoisinkin tulevaisuudessa sijoittuvani työhön, jossa saan olla edistämässä palveluiden, työyhteisön ja itseni kehittymistä, yhteistyössä monien eri tahojen kanssa. Uskon yhteistyön voimaan.

LÄHTEET

- Ammattinetti. Työ- ja elinkeinohallinto. 2018. [Verkkosivu]. [Viitattu 7.5. 2018]. Julkaisu: KEHA-keskus. Saatavana: http://www.ammattinetti.fi/amatit/detail/12/2/287_ammatti
- Edukai. Education company. 2019. Elämää varten- koulutus romaneille. [Verkkoesite]. [viitattu 1.2.2019]. Saatavana: <http://toimistot.te-palvelut.fi/documents/244949/9636373/Elämää%20varten+koulutus+romaneille+4.2.2019.pdf/951a2708-a086-4b7b-946c-82a8625feede>
- ePressi. 17.9.2018. Diakonia-ammattikorkeakoulu. [Verkkosivu]. [Viitattu 1.10.2018]. Saatavana: <https://www.epressi.com/tiedotteet/koulutus/romanien-koulutus-huikeassa-nousussa-tampereella.-onnistumiset-esilla-seminaarissa-20.9.2018.html>
- European Roma Rights Centre. 2018. National Roma Integration Strategies: What Next? [Verkkosivu]. [Viitattu 18.1.2019] Saatavana: <http://www.errc.org/roma-rights-journal/roma-rights-2013-national-roma-integration-strategies-what-next>
- Florin, H. Sairaanhoitaja. HUS. Florin, S. Opiskelija. DIAK. Puhelinkeskustelu 13.6.2018.
- Friman-Korpela, S. 2014. Suomen romanipolitiikan kansainväliset yhteydet. Teoksessa: P. Pulma (toim.) Suomen romanien historia. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura. 217–223.
- Hakola, P. 2018. Nevo Tiija- ja Tsetanes Naal- hankkeet osallisuuden edistäjinä. Teoksessa: K. Perho, M. Ärling, N. Mäenpää (toim.) Uskalla! It's possible: Romanien sujuvat koulutus- ja työllisyyspolut. Tampere: Juvenes print Oy, 26
- Hausjärven kunta. 2015. [Verkkosivu]. [Viitattu 7.5.2018]. Saatavana: <http://hausjarvi.fi/hausjarvi-info/historiaa-ja-vaakuna/suomen-ensimmainen-koulu/>
- Helsingin uutiset. 14.1.2018. [Verkkolehtiartikkeli]. [Viitattu 17.9.2018]. Saatavana: <https://www.helsingin uutiset.fi/artikkeli/597638-romanien-syrjinta-edelleen-rankkaa-suomen-romanipolitiikka-on-euroopan-korkeimmalla>
- Hietikko, K. 2013. Perusopetuksesta toiselle asteelle: Tiedonsiirron käytäntöjen ja kuraattoripalveluiden kehittäminen. [Verkkojulkaisu]. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. [Viitattu 7.5.2018]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/65812/hietikko_kati.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hiilamo, H. 30.1.2019. Kolumni: Romaninuoret eivät saa töitä ja puolet romaninaista pelkää ruuan loppumista. [Verkkosivu]. [Viitattu 1.2.2019]. Saatavana: <https://yle.fi/uutiset/3-10612000>

Hirsjärvi, S. Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Juuti, J. 5/2015. Romanit, peruskoulu ja syrjinnän vastainen pedagogiikka. [Verkköjulkaisu]. Itä-Suomen yliopisto. Pro Gradu. [Viitattu 20.1.2019]. Saatavana: epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20150533/urn_nbn_fi_uef-20150533.pdf

Kajaanin ammattikorkeakoulu. Teemoittelu. [Verkkosivu]. [Viitattu 31.1.2019]. Saatavana: <https://www.kamk.fi/fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta/Teemoittelu>

Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. 2017. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma.

L. 628/1998. Perusopetuslaki.

L. 22.4.1999/523. Henkilötietolaki.

L. 417/2007. Lastensuojelulaki.

L. 30.12.2013/1287. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki.

L. 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki.

Lämsä, R. Kuusio, H. Koskinen, S. Martelin, M & Weiste-Paakkanen, A. 2018. Teoksessa: Weiste-Paakkanen, A. Lämsä, R & Kuusio, H. (toim.) Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi. Helsinki: THL. 140, 141

Martelin T. Kuusio, H. Weiste-Paakkanen, A. 2018. Teoksessa: Weiste-Paakkanen, A. Lämsä, R & Kuusio, H. (toim.). Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi. Helsinki: THL

Nissinen, J. & Nurminen, M. 2010. ”Tuntee ne lapset ja tavat toimia ja pitää niistä kiinni”. Romanikulttuurin huomioiminen päiväkodissa varhaiskasvattajien näkökulmasta. [Opinnäytetyö]. Helsinki: Metropolia-ammattikorkeakoulu. [Verkköjulkaisu]. [Viitattu 20.1.2019]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/22055/Opinnaytetyo_Nurminen_Nissinen.pdf?sequence=1

Nyman, M. Koulunkäynninohjaaja. Kauhavan kaupunki. Haastattelu 13.6.2018.

- Opetushallitus a. Ammattikorkeakoulu. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 20.4.2018]. Saatavana: https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikorkeakoulut_ja_yliopistot/ammattikorkeakoulut
- Opetushallitus b. Ammattikoulutus. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 20.4.2018]. Saatavana: https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikoulutus
- Opetushallitus c. Esiopetus. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 20.4.2018]. Saatavana: https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/esiopetus
- Opetushallitus d. Lukiokoulutus. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 20.4.2018]. Saatavana: https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/lukiokoulutus
- Opetushallitus e. Perusopetus. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 20.4.2018]. Saatavana: https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus
- Opetushallitus f. Varhaiskasvatus. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 7.5.2018]. Saatavana: https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus
- Opetushallitus g. Yliopistot. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 20.4.2018]. Saatavana: https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikorkeakoulut_ja_yliopistot/yliopistot
- Perho, K. 2018. Suomen romanien koulutustilanne ja Tsetanes Naal- hankkeen vastaus haasteisiin. Teoksessa: K. Perho, M. Ärling, N. Mäenpää (toim.) Uskalla! It's possible: Romanien sujuvat koulutus- ja työllisyyspolut. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. 57–58
- Pietilä, J. & Siekkinen, P. 2018. Romanitaustaisten opiskelijoiden kokemuksia opin portailla Pohjois-Pohjanmaalla-hankeessa. [Opinnäytetyö]. Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy. [Viitattu 18.9.2018]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/146508/Pietila_Jenni_Siekinen_Paivi.pdf?sequence=1
- Pulma, P. 2006. Suljetut ovet, Pohjoismaiden romanipolitiikka 1500-luvulta EU-aikaan. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Rajala, S & Blomerus, S. 8/2015. Katsaus aikuisten romanien koulutustaustoihin. [Raportit ja selvitykset]. Tampere: Opetushallitus.
- Rajala, S., Salonen, M., Blomerus, S. & Nissilä, L. 2011. Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010-2011 ja toimenpide-ehdotukset. [Raportit ja selvitykset]. Tampere: Opetushallitus.
- REF. Roma education fund. 2019. Closing the gap in educational outcomes between Roma and non-Roma. [Verkkosivu]. [Viitattu 18.1.2019]. Saatavana: <http://www.romaeducationfund.org/ref-one-page>

- Reijonen, K. 2014. Monikulttuurisen hoitotyön kulmakivet. Opas hoitotyön ammattilaisille. [Verkkojulkaisu]. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/71995/Reijonen_Karoliina%20Opas.pdf?sequence=1
- Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa. 2008. Opetushallitus. Helsinki: Edita prima Oy.
- Romano Missio. Reppu ja romanilapsi -projekti. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 18.9.2018]. Julkaisu: TammiMedia. Saatavana: <http://www.romanomissio.fi/projektit/lapsi.htm>
- Romano Missio. Romanikulttuuri. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 23.5.2018]. Julkaisu: TammiMedia. Saatavana: http://www.romanomissio.fi/?Tietoa_romanista:Romanikulttuuri
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. [Verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. [Viitattu 16.1.2019]. Saatavana: https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_1_2.html
- Salo, M. Kankaanranta, M. Vähähyyppä, K. & Viik-Kajander, M. 2011. Teoksessa: Opetusteknologia koulun arjessa 2. Kankaanranta, M. Vahtivuori-Hänninen, S. (toim.) [Verkkojulkaisu]. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, koulutuksen tutkimuslaitos. Saatavana: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/37469/1/978-951-39-4616-6.pdf#page=20>
- Seitamaa- Hakkarainen, P. Ei päiväystä. Kvalitatiivinen sisällön analyysi. Ei päiväystä. [Verkkoartikkeli]. [Viitattu 31.1.2019]. Saatavana: <https://metodix.fi/2014/05/19/seitamaa-hakkarainen-kvalitatiivinen-sisallon-analyysi/>
- Sipilä-Lähdekorpi, P. 2004. "Hirveesti tekijänsä näköistä", Koulukuraattorin työ peruskoulun yläluokilla. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Sisäministeriö. 2018. Yhdenvertaisuus etusijalle-hanke. Historia. [Verkkosivu]. [Viitattu 20.4.2018]. Saatavana: <http://www.romanit.fi/opetus/historia/>
- Sisäministeriö. 2018. Yhdenvertaisuus etusijalle- hanke. Tapakulttuuri ja perinteet. [Verkkosivu]. [Viitattu 31.10.2018]. Saatavana: <https://www.romanit.fi/viranomaisille/tapakulttuuri-ja-perinteet/>
- Suomen romanifoorumi ry. 2018. [Verkkosivu]. [Viitattu 20.4.2018]. Saatavana: <https://www.romanifoorumi.fi/romanit-suomessa/romanikulttuuri/romanit-suomessa/>

- Syrjä, H & Valtakari, M. 8/2008. Romanian pitkä matka työmarkkinoille: tutkimus romanien työmarkkinoille sijoittumisen edistämisestä. Työ- ja elinkeinoministeriö. Työ ja yrittäjyys 22/2008. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto (SVT). Erityisopetus. 13.6.2016. [Verkkosivu]. Helsinki: [Viitattu 7.5.2018]. Saatavana: http://www.stat.fi/til/erop/2015/erop_2015_2016-06-13_tie_001_fi.html?ad=notify
- Tuomi, J. Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Työ- ja elinkeinopalvelut. Työ- ja elinkeinotoimisto auttaa. [Verkkosivu]. [Viitattu 1.2.2019]. Saatavana: https://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/nuoret/te_toimisto_auttaa/index.html
- Törmä, S. Huotari, K. Tuokkola, K. 2012. Romanian asuminen ja yhdenvertaisuus. [Verkkojulkaisu]. Ympäristöministeriö. [Viitattu 21.1.2019]. Saatavana: file:///C:/Users/teres/AppData/Local/Packages/Microsoft.Microsof-tEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/Romanien%20asuminen%20ja%20yhdenvertaisuus.pdf
- Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4.painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Väestöliitto. 2018. Yksilöllinen- ja yhteisöllinen kulttuuri. [Verkkosivu]. [Viitattu 13.6.2018]. Saatavana: http://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/tietoa-monikulttuurisuudesta/monikulttuurinen_parisuhde/yhteisollinen_ja_yksilollinen_ku/
- Wallin, A. 2011. Sosiaalityö koulussa, avaimia hyvinvointiin. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Weiste-Paakkanen, A. Lämsä, R. Koponen, P. Vaara, M. Koskinen, S. Martelin T. & Kuusio, H. 2018. Teoksessa: Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi. A. Weiste-Paakkanen, R. Lämsä, & H. Kuusio. (toim.). Helsinki: THL, 9
- Yle uutiset. 4.2.2014. [Verkkosivu]. [Viitattu 18.9.2018]. Saatavana: <https://yle.fi/uutiset/3-7066464>
- Yle uutiset. 26.9.2018. [Verkkosivu]. [Viitattu 1.10.2018]. Saatavana: <https://yle.fi/uutiset/3-10421348>
- Ärling, M. 2018. Romanian työllistymisen-kompastuskivi vai ponnahduslauta? [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Helsingin diakonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäyetyö. [Viitattu 7.7.2018]. Saatavana: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/145076/Arling_Mertsi_Helsinki_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

LIITTEET

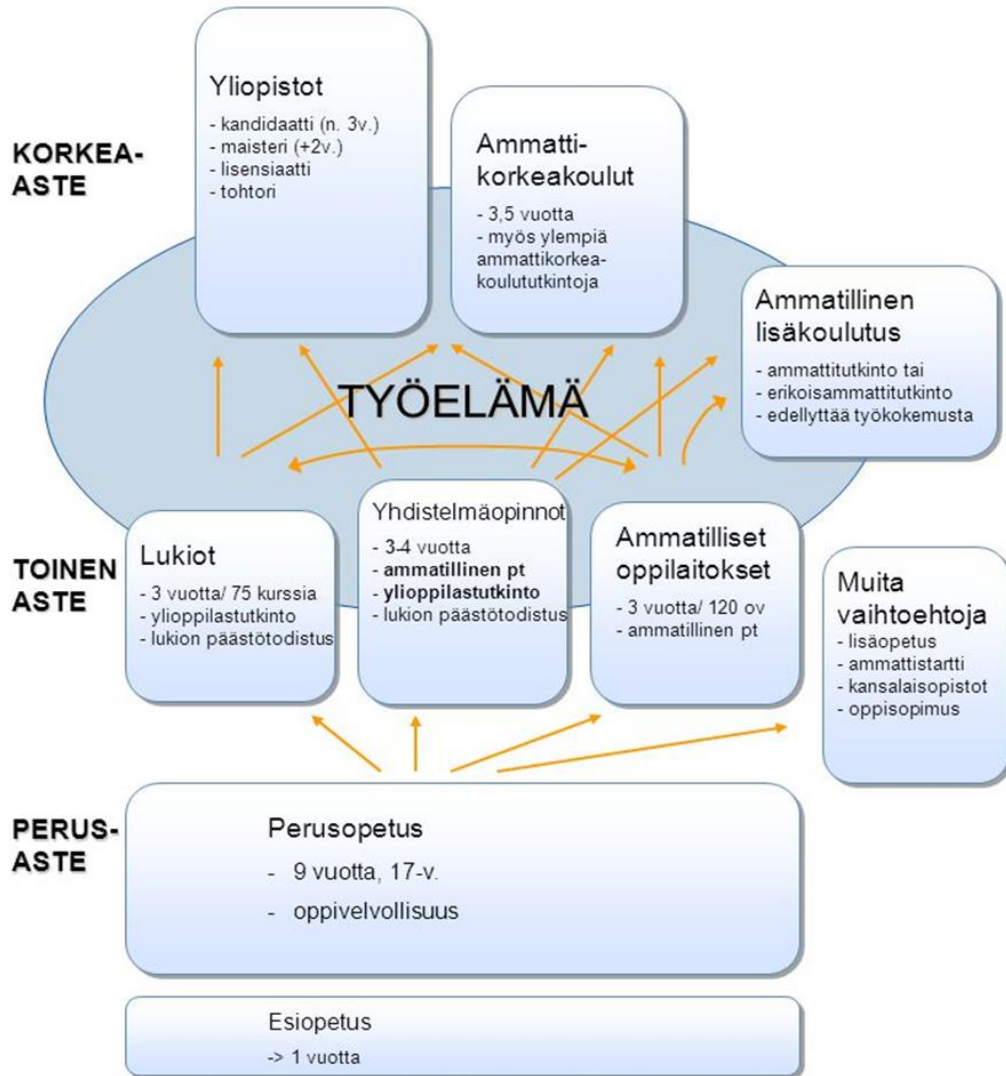
Liite 1. Koulutusjärjestelmä

Liite 2. Teemahaastattelurunko

Liite 3. Suostumuslomake

Liite 1. Koulutusjärjestelmä

Suomen koulutusjärjestelmä

Liite 2. Teemahaastattelurunko.

HAASTATTELURUNKO

Ikä:

TEEMA 1 Kokemukset koulunkäynnistä

Millainen opiskelija olet ollut? (mitä ajattelit koulunkäynnistä, millainen suhtautuminen sinulla oli opiskeluun, mistä pidit koulunkäynnissä, kuinka suoriuduit opinnoista, oliko näissä eroa eri luokka-asteilla?)

Vahvuutesi (esim. lempi aineesi, missä olit hyvä, mistä koulunkäynnissä pidit eniten, mikä oli sinulle helppoa)

Haasteet (esim. mikä tuotti vaikeutta opiskelussa, oliko jokin aine haastava, oliko jotain sinusta johtumatonta haastetta)

Kulttuuri (vaikuttiko romanikulttuuri opiskelu kokemuksiisi, miten romanikulttuuri näkyi koulunkäynnissäsi, oliko kulttuuritaustallasi merkitystä opiskeluusi, oliko sillä merkitystä muille, mikä sen merkitys oli sinulle)

TEEMA 2 Koulunkäynnin tukeminen

Kuka koulunkäyntiäsi on tukenut? (esim. lapsuuden perhe, puoliso, ystävät, koulu, opettajat, kuraattori, opinto-ohjaaja, järjestö, joku muu?)

Millaista tukea olet saanut? (esim. sanallinen kannustus, taloudellinen tuki, ohjaus, neuvonta, tehtävissä auttaminen, yhdessä opiskelu)

Millainen merkitys saadulla tuella on ollut? (esim. mihin tuki on vaikuttanut, miten olet tuen kokenut, milloin tuen saanti on ollut tärkeintä)

Millaista tukea olisit kaivannut? (esim. tuen määrä, laatu, keneltä)

Onko mielestäsi romanikulttuurilla merkitystä koulunkäyntisi tukemiseen, millainen merkitys? (esim. yhteisöllisyyden merkitys, yleinen suhtautuminen,)

TEEMA 3 Työlämä

Kerro työskentelystäsi? (esim. missä olet työskennellyt, missä työskentelet nyt, missä haluaisit työskennellä)

Kerro työnhaustasi? (esim. työnhakutaidot, mikä on vahvuutesi töitä hakiessa, mikä on haasteellista, oletko hakenut eri työpaikkoja, onko haut tuottaneet tulosta, jotain muuta mainittavaa)

Mikä sinua motivoi hakemaan työtä? (esim. toimeentulo, riippumattomuus, muu merkitys)

Millainen työntekijä olet? (omat arvot, rooli työyhteisössä, työkavereiden merkitys, itsenäisyys, oma-aloitteisuus, ryhmätyötaidot)

Mikä on vaikuttanut työllistymisessä onnistumiseen, miten? (itsestä johtuvat seikat, ympäristö, tuki, kannustus)

Millainen merkitys romanikulttuurilla on ollut työllistymiseesi ja työelämään? (haitat, hyödyt, merkitys hakutilanteessa, merkitys nyt, oma suhtautumisesi, muiden suhtautuminen)

TEEMA 4 Tulevaisuus

Mitä sinulle kuuluu 10 vuoden kuluttua?

Haaveet ja unelmat?

Liite 3. Suostumuslomake.

HAASTATTELUUN SUOSTUMINEN

Olen saanut riittävän selvityksen tutkimuksesta; Teresa Stenroth-Nymanin opinnäytetyöstä romanien onnistuneista opinto- ja työelämäpoluista ja sen yhteydessä suoritettavasta tietojen keräämisestä, käsittelystä ja luovuttamisesta. Olemme käyneet läpi asiaan liittyvät seikat ja olen saanut tarpeeksi aikaa harkita osallistumistani.

Annan luvan itseäni koskevien tutkimusten kannalta tarpeellisten tietojen keräämiseen haastattelun kautta. Tiedän, että kaikkia tutkimuksen osapuolia sitoo salassapitovelvollisuus. Se, mitä kerron, käsitellään luottamuksellisesti ja siten koodattuna, että henkilöllisyyttäni ei ole mahdollista tunnistaa.

Kaikkia osapuolia sitoo salassapitovelvollisuus. Tutkimustietoja käsitellään luottamuksellisina. Ymmärrän, että osallistuminen tähän tutkimukseen on vapaaehtoista ja voin perua tämän suostumuksen tai keskeyttää osallistumiseni milloin tahansa ennen tutkimuksen päättymistä. Olen tietoinen myös siitä, että keskeyttämiseen mennessä kerättyjä tietoja käytetään osana tutkimusaineistoa.

Allekirjoituksellani vahvistan osallistumiseni tähän tutkimukseen ja suostun vapaaehtoisesti tutkimushenkilöksi.

_____/____. 201____.

Allekirjoitus ja päiväys

Nimen selvennys